

Vergelijkend onderzoek van het Terrorismebeleid in Nederland en België

Janneke Roor

2008-2009

0155764

Universiteit Twente

Begeleiders:

Dr. A.J.J. Meershoek

Dr. M.S. de vries

Universiteit Twente
de ondernemende universiteit

Voorwoord

Deze scriptie is geschreven als afsluiting van mijn studietijd aan de Universiteit Twente. Deze scriptie is dan ook geschreven met het oog op het behalen van de Master Public Safety Governance. Aangezien mijn interesse al lang ligt bij terrorisme heb ik besloten om in mijn scriptie een vergelijking te maken tussen het terrorismebeleid in Nederland en België. Daar ik de kans kreeg om stage te lopen bij de Nederlandse ambassade te Brussel besloot ik om in Brussel te starten met mijn onderzoek. In april 2008 begon ik met het onderzoek en al snel merkte ik dat Nederland en België toch meer verschillen kennen dan ik in eerste instantie dacht. Niet alleen verschillen in taal en cultuur maar ook verschillen in de manier van informatieverstrekking en communicatie. Toch heb ik in Brussel erg kunnen genieten van mijn tijd en heb ik waardevolle informatie verworven om in mijn scriptie te verwerken.

In september 2008 kreeg ik de kans om in Dublin, Ierland te gaan studeren met een studiebeurs. In eerste instantie wilde ik die beurs niet aannemen omdat ik nog mijn scriptie in Nederland moest afmaken. Na lange gesprekken te hebben gehad met verschillende mensen, waaronder mijn begeleiders Dr. Marsha de Vries en Dr. Guus Meershoek, heb ik besloten om toch naar Ierland te gaan. Wel was ik meteen vastberaden om mijn scriptie niet langer uit te stellen en ben ik aan mijn scriptie gaan werken naast mijn studie in Ierland. Dit heeft af en toe voor frustratie gezorgd, maar ik ben erg blij dat ik het zo gedaan heb.

De grootste leerprocessen van deze scriptie zijn het correct en gestructureerd schrijven en het gebruik maken van theoretische concepten geweest. Daarnaast heb ik erg veel geleerd van het werken op een ambassade en ben ik erg veel te weten gekomen over België en ook Nederland. Ik heb ook beter leren plannen aangezien ik in Ierland een master deed en ook deze scriptie aan het schrijven was. Voor mij is dit onderwerp erg interessant en ik hoop dat u met veel plezier deze scriptie zal lezen.

Graag zou ik Dr. Guus Meershoek en Dr. Marsha de Vries willen bedanken voor hun steun en advies. Daarnaast wil ik de medewerkers van de Nederlandse ambassade te Brussel bedanken voor hun adviezen en informatie. Ook mijn ouders, mijn vriend Jitse Munten, mijn broer Jeroen, zus Karlijn en mijn vrienden wil ik bedanken voor het helpen waar ze maar konden.

Dublin, 6 juni 2009

Janneke Roor

Summary

This thesis aims to make a comparison between the terrorism policy of The Netherlands and Belgium in the period 2001-2004 and is trying to figure out if the kind of terrorism related problems both countries have, are of influence on that policy. It is a relevant research because these two neighbouring countries can possibly learn from each other and cooperate more in the near future. As terrorism, and especially Jihadi terrorism, is still a prominent aspect on the political agenda these days, this research can contribute to the understanding of this phenomenon.

The main question that is being asked in this research is: “Is there convergence or divergence in the changing terrorism policy in the period 2001-2004 between The Netherlands and Belgium and can this be explained by the difference in problems?”. This question is answered with the help of the convergence theory by Knill and Holzinger. The theory has five causal mechanisms; independent problem solving, *coercive isomorphism*, international harmonisation, regulated competition and transnational communication. There are also two facilitating factors, similarity in countries and type of policy, but these factors are not a big part of this research.

To make sure that the question is being answered correctly, an analysis has been made between the difference in terrorism problems in The Netherlands and Belgium. What we see, is that Belgium has been dealing far longer with Jihadi terrorism and that Islamic groups were formed in Belgium before the attacks in the United States. In The Netherlands this happens after 9/11. What we also see is that a terrorist attack really happened in The Netherlands in the period 2001-2004 and this did not happen in Belgium. In The Netherlands there was the murder on Theo van Gogh. Something like that did not happen in Belgium. On the other hand, a lot of plans were made in Belgium to perform a terrorist act outside of Belgium. The latter happened on a smaller scale in The Netherlands.

Another analysis has been made to answer the main question and that is a comparison of terrorism policy of The Netherlands and Belgium in the period 2001-2004. What we see here is that the term ‘terrorism’ is being used more early in time by Belgium than in The Netherlands. In The Netherlands, the term ‘political violent activism’ was used prior to the 9/11 attacks. Anti terrorism units were present in Belgium before 2001, in The Netherlands after 2001. Terrorism had also a spot on the Belgium political agenda before 2001, in The Netherlands after 2001. All these points can be seen as convergence points, because at the end of the research period, 2004, the situation changed and The Netherlands and Belgium had the

same kind of policy if you look at the mentioned points. A final difference in terrorism policy is that The Netherlands focused on integration after 9/11, Belgium did not do that. This can be seen as a divergence point because at the end of the research period, the situation did not change and The Netherlands and Belgium had still different kind of policy when you look at integration.

The convergence and divergence points are being compared with the causal mechanisms of Knill and Holzinger. The aim is to see if the convergence and divergence points can be found back in aspects of these causal mechanisms.

It can be said that the convergence points are found back in the following causal mechanisms; independent problem solving, international harmonisation and transnational communication. The conclusion out of the latter is that the theory of Knill and Holzinger can be used in looking for convergence in the terrorism realm. The divergence points are also found in the causal mechanisms, or better said, in the absence of certain causal mechanisms.

It can also be concluded that the causal mechanisms that are not found back in the convergence of terrorism policy between The Netherlands and Belgium, *Coercive isomorphism* and regulated competition, have got nothing to do with the problems in a country. The other mechanisms are presents and these are related to problems. That's why it can be said that there is convergence in terrorism policy between The Netherlands and Belgium and this can not be explained by the differences in problems.

For the development of research about terrorism and terrorism policy in The Netherlands and Belgium it is advised that the in 2005 established Flemish-Dutch network of terrorism researchers will expand their research. Another aspect that is recommended is the fact that there are established contacts that provided information for this research. These contacts can be valuable for further research and it is recommended that the personal details of these contacts will be stored in a database. As terrorism is a topic that has a certain secrecy aspect, it can be handy for researchers to have contacts that can help with the research.

Afkortingenlijst

ADCC	Algemene Directie Crisiscentrum
ADIV	Algemene Dienst Inlichtingen en Veiligheid
AGG	Antiterroristische Gemengde Groep
AIVD	Algemene Inlichtingen & Veiligheidsdienst
ANP	Algemeen Nederlands Persbureau
BBE	Bijzondere Bijstandseenheden
BVD	Binnenlandse Veiligheidsdienst
DSI	Dienst Speciale Interventies
ETA	Eskadi Ta Askatasuna
EU	Europese Unie
GIA	Gewapende Islamitische Groep
GICM	Group Islamique Combattant Marocain
IRA	Irish Republican Army
KLPD	Korps Landelijke Politiedienst
MSTV	Ministeriele Stuurgroep Terrorisme en Veiligheid
NAVO	Noord Atlantische Verdragsorganisatie
NCC	Nationaal Coördinatiecentrum
OESO	Organisatie Economische Samenwerking & Ontwikkeling
OM	Openbaar Ministerie
UCL	Université Catholique Louvain
ULB	Université Liberté Bruxelles
VS	Veiligheid van de Staat

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding.....	8
1.1 Achtergrond.....	8
1.2 Aanleiding voor het onderzoek	9
1.3 Terrorisme	10
1.4 Definitie van het probleem.....	11
1.5 Probleemstelling en onderzoeksvragen	12
1.6 Vooruitblik	13
1.7 Methodologie	14
Hoofdstuk 2 Theoretisch kader.....	16
2.1 Beleidconvergentietheorie Knill en Holzinger.....	16
2.1.1 <i>Beleid en Convergentie</i>	16
2.1.2 <i>Beleidsconvergentie</i>	16
2.2 Causale mechanismen.....	17
2.2.1 <i>Onafhankelijke probleemoplossing</i>	17
2.2.2 <i>Coercive isomorphism</i>	17
2.2.3 <i>Internationale harmonisatie</i>	18
2.2.4 <i>Gereguleerde competitie</i>	18
2.2.5 <i>Transnationale communicatie</i>	18
2.3 Faciliterende factoren	19
2.3.1 <i>De gelijkheid van landen</i>	19
2.3.2 <i>Type beleid</i>	19
2.4 Conclusie.....	20
Hoofdstuk 3 Welke problematiek heeft zich in Nederland voorgedaan ten aanzien van terrorisme in de periode 2001-2004?	21
3.1 Terrorisme	21
3.2 Historie.....	22
3.3 Net na de aanslagen in de Verenigde Staten	24
3.4 De moord op Pim Fortuyn en de invloed op persoonsbeveiliging	25
3.5 Madrid.....	26
3.6 Moord op Theo van Gogh.....	27
3.7 De Hofstadgroep.....	29
3.8 Conclusie.....	29
Hoofdstuk 4 Welke problematiek heeft zich in België voorgedaan ten aanzien van terrorisme in de periode 2001-2004?	31
4.1 Terrorisme	31
4.2 Historie.....	32
4.3 Tunesische en Egyptische terroristische groeperingen.....	33
4.4 Maaseik netwerk.....	35
4.5 Conclusie.....	36
Hoofdstuk 5 Hoe is het antiterrorismebeleid van Nederland geëvolueerd in de periode 2001-2004?	38
5.1 Antiterrorismebeleid in Nederland voor 11 september 2001	38
5.2 De eerste stappen na 11 september 2001	39
5.3 Internationale verantwoordelijkheid.....	40
5.4 Wet terroristische misdrijven	41
5.5 Actieplan Terrorismebestrijding en Veiligheid.....	42
5.6 Ministeriële Stuurgroep Terrorisme Bestrijding en Veiligheid (MSTV)	43
5.7 Bijzondere Bijstandseenheden	43

5.8 Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding	44
5.9 Integratie	44
5.10 Conclusie.....	45
Hoofdstuk 6 Hoe is het antiterrorismebeleid van België geëvolueerd in de	47
periode 2001-2004?.....	47
6.1 Antiterrorismebeleid in België voor 11 september 2001	47
6.2 De eerste stappen na 11 september 2001	49
6.3 Internationale verantwoordelijkheid.....	50
6.4 Wet betreffende terroristische misdrijven.....	51
6.5 Uitbreiding	51
6.6 Samenwerking met de Verenigde Staten	52
6.7 Conclusie.....	52
Hoofdstuk 7 Causale mechanismen en faciliterende factoren.....	55
7.1 Causale mechanismen.....	55
7.2 De mechanismen toegepast op de periode 2001-2004	56
7.2.1 <i>Onafhankelijke probleemoplossing</i>	56
7.2.2 <i>Coercive isomorphism</i>	58
7.2.3 <i>Internationale harmonisatie</i>	59
7.2.4 <i>Gereguleerde competitie</i>	61
7.2.5 <i>Transnationale communicatie</i>	61
7.3 Faciliterende factoren	63
7.4 Conclusie.....	64
Hoofdstuk 8 Convergentie of divergentie?.....	66
8.1 Vergelijking van terrorisme problematiek in Nederland en België	66
8.2 Convergentie en/of divergentie aan de hand van eigen bevindingen	67
8.3 Convergentie aan de hand van de theorie van Knill en Holzinger	68
8.3.1 <i>De term terrorisme</i>	69
8.3.2 <i>Oprichten anti terrorisme eenheden</i>	69
8.3.3 <i>Terrorisme op de politieke agenda</i>	70
8.3.4 <i>Integratie</i>	70
8.4 Faciliterende factoren	71
8.5 Conclusie.....	71
Hoofdstuk 9 Conclusies en aanbevelingen.....	72
9.1 Conclusies	72
9.2 Aanbevelingen voor verder onderzoek naar terrorismebeleid	73
9.3 Aanbevelingen voor het bevorderen van meer beleidsconvergentie	75
Literatuurlijst.....	76

Hoofdstuk 1 Inleiding

Op 11 september 2001 stond de wereld op zijn kop door de terroristische aanslagen in de Verenigde Staten. Deze gebeurtenis is de aanleiding geweest voor drastische veranderingen in het terrorismebeleid van landen overal ter wereld, zo ook in Nederland en België. In het onderliggende onderzoek zal ingegaan worden op het terrorismebeleid van beide landen in de periode 2001-2004.

Dit eerste hoofdstuk gaat in op de aanleiding voor een dergelijk onderzoek, de centrale probleemstelling en de bijbehorende onderzoeksvragen en er wordt tevens een vooruitblik op het onderzoek gegeven.

1.1 Achtergrond

Terrorisme en de bestrijding daarvan staan mondiaal hoog op de politieke agenda. De wereld is sinds de aanslagen op de *Twin Towers* op 11 september 2001 in de ban van de dreiging van het terrorisme. De toenemende mate van terroristische aanvallen en de dreiging daarvan hebben drastische gevolgen gehad voor het beleid dat opgesteld werd. Niet alleen in de Verenigde Staten, maar ook in Londen en Madrid zijn er terroristische aanslagen geweest. De strijd tegen het terrorisme brengt veel, politieke, conflicten met zich mee en daarmee voor en tegenstanders van het beleid dat onze regeringsleiders opstellen in deze strijd. De Verenigde Staten kunnen gezien worden als het land dat het voortouw neemt in *'the war against terror'*. Dit betekent echter niet dat op Europees niveau geen beleid op dit gebied ontwikkeld wordt om zo de veiligheid van Europese lidstaten te waarborgen. Lidstaten die aan elkaar grenzen werken steeds vaker samen om sterker te staan in de strijd tegen criminaliteit en terrorisme. Een voorbeeld van deze samenwerking kan gevonden worden in het verdrag van Prüm. Dit verdrag is het resultaat van de wens van een aantal lidstaten van de Europese Unie, om zo snel mogelijk de samenwerking in het kader van de bestrijding van terrorisme, criminaliteit en illegale migratie te bevorderen en te verruimen. Daartoe voorziet het verdrag van Prüm in de eerste plaats in een aantal regelingen ter verbetering en ter vereenvoudiging van de informatie-uitwisseling tussen de deelnemende landen. Daarnaast beogen de Prümlanden door middel van het verdrag de operationele samenwerking te verbeteren. Dit is slechts één van de vele voorbeelden van samenwerkingsverbanden tussen Europese lidstaten om de veiligheid te

verbeteren. In deze scriptie zal aan dit verdrag verder geen aandacht besteed worden, het dient enkel ter illustratie.

1.2 Aanleiding voor het onderzoek

Twee landen die aan elkaar grenzen zijn België en Nederland. De landen kennen een grote historie aangezien ze ooit één land waren en hebben tevens een vertrouwensband met elkaar opgebouwd door de jaren heen. Dit is bijvoorbeeld te zien aan de goede relatie tussen de Nederlandse minister president Jan Peter Balkenende en de, nu afgetreden, Belgische premier Yves Leterme en de huidige premier Herman van Rompuy. Toch zijn het twee landen met grote verschillen. Verschillen in taal, cultuur maar ook beleid. België is natuurlijk een federale staat en daarom kent het andere regelgeving dan Nederland. Omdat de twee landen verschillen van elkaar bestaat de mogelijkheid om veel van elkaar te leren en door de gunstige geografische ligging ten opzichte van elkaar bestaat er een reële kans dat samenwerking op verschillende fronten zou kunnen worden uitgebouwd, zo ook op het gebied van terrorismebestrijding. Door te kijken naar het verschil in aanpak op het gebied van terrorismebestrijding en de uitwerking daarvan op het land, de veiligheid en de burgers kan beleid van elkaar worden overgenomen. Daarnaast kan de samenwerking versterkt worden als men op de hoogte is van elkaars positieve en negatieve punten.

Op dit moment lijkt het zo te zijn dat er in Nederland een hype is ontstaan op het gebied van terrorisme. Deze hype schijnt België niet te hebben (Coolsaet, 2008). In opdracht van de overheid worden op de Nederlandse televisie reclamespotjes getoond om de burgers te waarschuwen voor terrorisme, in België bestaat dit fenomeen niet. Het is interessant om te kijken in hoeverre deze hype omtrent terrorisme van invloed is op het terrorismebeleid van beide landen. Daarnaast kennen Nederland en België andere problemen omtrent terrorisme. Zo kende Nederland de moord op Theo van Gogh, een soortgelijke situatie heeft zich in België in de afgelopen jaren niet voorgedaan.

De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek is dat het bijdraagt aan de strijd tegen het terrorisme. Dit klinkt erg idealistisch, maar door inzicht te verschaffen in de aanpak van terrorisme bestrijding in Nederland en België kan gekeken worden of deze veel van elkaar verschillen en of er voor beide landen leerpunten zijn. Hierdoor wordt de veiligheid van burgers uiteindelijk meer gewaarborgd. Aanbevelingen zullen gedaan worden om dit te bereiken.

De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek is dat inzicht verschaft wordt in de verschillen in de aanpak op het gebied van terrorismebestrijding in Nederland en België.

Het doel van dit onderzoek is het verkrijgen van inzicht in het terrorisme beleid in Nederland en België. Hierbij moet duidelijk zijn wat de doelstellingen zijn en op welke wijze zij deze doelstellingen willen bewerkstelligen. Daarnaast worden de overeenkomsten, verschillen en leerpunten in kaart gebracht.

1.3 Terrorisme

Op dit moment lijkt het erop dat de wereld in de ban is van de strijd tegen de Islam. Al Qaeda speelt een grote rol hierin. Terrorisme is echter niet een nieuw fenomeen, het wordt echter wel nieuw leven ingeblazen door de reeks van gebeurtenissen in de afgelopen jaren. Er zijn verschillende soorten terrorisme. Schmid benoemt vijf soorten terrorisme: sociaalrevolutionair terrorisme, ook wel links terrorisme genoemd, rechts terrorisme, single-issue terrorisme, nationalistisch en separatistisch terrorisme en religieuze terrorisme (Schmid, 2005). Op mondiaal niveau staat het religieuze terrorisme het meest in de belangstelling. In dit onderzoek zal de nadruk ook liggen op religieus terrorisme. Met religieus terrorisme wordt in dit geval het Jihadi terrorisme bedoeld. Strijd of sterven is de hoofdbetekenis van het woord jihad. Volgens een overlevering keerde eens een groep moslimstrijders terug van een militaire actie, waarop Mohammed hen vertelde dat ze de kleine jihad hadden volbracht, maar dat de grote jihad nog voor hen lag. De grote jihad is de strijd tegen de nafs: de lagere lusten. Radicale Islamieten stellen dat er geen verschil bestaat tussen interne en externe (grote en kleine) jihad en ze roepen alle moslims in de wereld op om met geweld op te treden tegen degenen die zij beschouwen als ongelovige moslims en tegen niet-moslims (Clark, 2004).

Om duidelijk te maken wat terrorisme precies is, zal een definitie van dit concept gegeven moeten worden. Deze definitie geeft aan waar het terrorismebeleid zich op richt en wat het wil voorkomen. Deze definitie van terrorisme wordt ook gebruikt als basis voor de rest van deze scriptie.

“Terrorisme is het plegen van of (serieus) dreigen met op mensenlevens gericht geweld of het toebrengen van ernstige, maatschappij ontwrichtende, zaakschade met als doel maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen of politieke besluitvorming te beïnvloeden” (AIVD, 2004).

Er is gekozen voor deze definitie omdat de AIVD een heldere omschrijving geeft van het begrip terrorisme en omdat terrorisme één van de aandachtsgebieden van de AIVD is. Om die reden heeft de AIVD een heldere definitie van het begrip nodig en die zal in deze scriptie ook gebruikt worden.

1.4 Definitie van het probleem

Zoals genoemd lijkt het er op dat Nederland en België anders met terrorisme omgaan. Gekeken dient er te worden naar de problematiek in beide landen ten aanzien van terrorisme. Op basis daarvan kan gekeken worden waarom in Nederland, zogezegd, een hype omtrent terrorisme is ontstaan (Coolsaet, 2008). Van daar uit kan onderzocht worden of er sprake is van een gelijksoortig beleid in beide landen of dat er grote verschillen zijn. Daarna kan bekeken worden of de verschillende manier van het benaderen van terrorisme tot uiteenlopend beleid leidt of dat er veel gelijkenis is.

In België bijvoorbeeld, worden de politiediensten en veiligheidsdiensten al sinds de jaren tachtig met terrorisme geconfronteerd. In 1986 hebben er een aantal Islamitische geïnspireerde aanslagen plaatsgevonden met sporen richting Brussel. Toen is de nationale politie op eigen initiatief een onderzoek gestart naar religieus geïnspireerd terrorisme. Politieagenten in België bestudeerden terrorisme en deden opsporingsonderzoek. Sindsdien heeft men in België dit thema niet meer losgelaten. Nederland heeft dit thema pas ontdekt na de moord op Van Gogh op 11 september 2001 en eigenlijk pas na de aanslag op de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken Maxime Verhagen op 11 september 2002. Sommige deskundigen menen dat Nederland als gevolg van de aanslag overreageerde, in tegenstelling tot België (Coolsaet, 2008). Het citaat *“Beter 10 mensen onschuldig in de cel dan één terrorist op vrije voeten”* van de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken Maxime Verhagen zou een politicus in België nooit gebruiken (Coolsaet, 2008).

1.5 Probleemstelling en onderzoeksvragen

In het onderzoek zal de volgende probleemstelling worden onderzocht:

Is er sprake van convergentie of divergentie op het gebied van het veranderende terrorismebeleid in de periode 2001-2004 tussen Nederland en België en is dit te verklaren door de verschillen in problematiek?

Deze probleemstelling bestaat uit twee gedeelten. Het eerste gedeelte betreft een beschrijvende vraag en het tweede gedeelte is een verklarende vraag.

Voor het beantwoorden van de probleemstelling zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

1. Welke problematiek heeft zich in Nederland en België voorgedaan ten aanzien van terrorisme in de periode 2001-2004?

Ter beantwoording van de eerste onderzoeksvraag wordt gekeken naar voorvallen en omstandigheden ten opzichte van terrorisme in beide landen. Op die manier kan een eventueel verschil in tendens ten opzichte van terrorisme geconstateerd worden. De informatie die helpt met concluderen of er daadwerkelijk een verschil is in problematiek wordt voornamelijk gehaald uit krantenartikelen, kamerstukken en wetenschappelijke artikelen.

Gekozen is voor de periode 2001-2004 omdat het jaar 2001 gezien kan worden als het jaar dat terrorisme en terrorismebeleid meer op de kaart werden gezet, dit in verband met de aanslagen in de Verenigde Staten op 11 september 2001. Om het directe effect van deze aanslagen te kunnen zien is er voor gekozen om tot en met 2004 te kijken naar het terrorismebeleid van Nederland en België. Zo wordt het tijdsbestek beperkt gehouden en wordt het overzicht bewaard.

2. Hoe is het antiterrorismebeleid van Nederland en België geëvolueerd in de periode 2001-2004?

Ter beantwoording van de tweede onderzoeksvraag wordt een beschrijving gegeven van het terrorismebeleid van Nederland en België. Hiervoor worden beleidstukken gebruikt van de

regering en het parlement in Nederland en beleidsstukken van het federale bestuur in België. Daarnaast wordt gebruikt gemaakt van kamerstukken en krantenartikelen.

3. Welke causale mechanismen en faciliterende factoren kunnen volgens Knill en Holzinger convergentie in de hand werken en zijn deze in Nederland en België voorhanden?

De derde onderzoeksvraag behelst het bespreken van de causale mechanismen die volgens Knill en Holzinger convergentie in de hand kunnen werken. Deze theorie wordt ook wel de beleidconvergentietheorie genoemd (Knill, 2005). De theorie die door Knill wordt aangeduid als '*cross-national policy convergentie*' en wordt gedefinieerd als: een stijging in beleidsgelijkheid tussen landen door de tijd heen (Bennet, 1991). Knill gebruikt de definitie van Bennet in zijn artikelen. Voor deze theorie is gekozen omdat door middel van deze theorie kan worden verklaard waarom Nederland en België eventueel gelijkvormig terrorismebeleid ontwikkelen. Met andere woorden, waarom het beleid van Nederland en België eventueel convergeert. Er zijn vijf causale mechanismen volgens Knill die convergentie in de hand werken (Holzinger en Knill, 2005). Per mechanisme wordt gekeken of het causale mechanisme aanwezig is. Eerst zal op basis van eigen bevindingen convergentie en divergentie punten worden weergegeven en daarna zal gekeken worden of deze zijn terug te vinden in de causale mechanismen die Knill en Holzinger hebben opgesteld.

4. Hebben die causale mechanismen en faciliterende factoren in dit geval de convergentie in het beleid van Nederland en België ook bevorderd of niet?

Nadat de causale mechanismen van Knill en Holzinger weergegeven zijn, kan gekeken worden of de causale mechanismen een rol hebben gespeeld in het terrorismebeleid in Nederland en België.

1.6 Vooruitblik

De rest van dit onderzoeksrapport is als volgt opgebouwd. In het tweede hoofdstuk wordt het theoretisch kader weergegeven van deze scriptie. In dit hoofdstuk worden de theorieën beschreven die gebruikt worden bij dit onderzoek. Hoofdstuk 3 en 4 zullen onderzoeksvraag

één uitdiepen. In hoofdstuk 3 komt de problematiek van Nederland aan de beurt en in hoofdstuk 4 de problematiek van België.

In hoofdstuk 5 wordt het terrorismebeleid van Nederland besproken en in hoofdstuk 6 het beleid van België. In hoofdstuk 7 wordt onderzoeksvraag 3 beantwoord en in hoofdstuk acht wordt onderzoeksvraag vier beantwoord.

In hoofdstuk 9 zullen de conclusies geven worden op basis van de uitkomsten van de onderzoeksvragen. Daarnaast zullen aanbevelingen voor verder onderzoek gegeven worden.

1.7 Methodologie

In dit onderzoek is ingezoomd op Nederland en België als geheel. Omdat België geheel anders is opgebouwd dan Nederland, zal de staatsopbouw meer duidelijkheid verschaffen over de manier waarop België wordt bestuurd. Waar je in Nederland één regering hebt, heb je er in België zeven. Deze bestaan uit:

1. De Federale Staat. Deze neemt o.a. defensie en buitenlandse zaken voor zijn rekening.
2. De Gewesten. Dit zijn het Vlaams gewest, het Waals gewest en het Brussels Hoofdstedelijk gewest. De gewesten zijn bevoegd voor territoriale materie zoals ruimtelijke ordening en milieu.
3. De Gemeenschappen. Dit zijn de Nederlandse, Franse en Duitse gemeenschappen. De gemeenschappen houden zich met culturele zaken bezig, zoals onderwijs en het beschermen van de taal (Matthijs et al, 2005).

Terrorismebestrijding en beleid zitten in de portefeuille van de federale regering. Op federaal niveau zal dan ook naar de thematiek gekeken worden.

Dit onderzoek bevat ten eerste een documenten analyse. Beleidsstukken van de regering zullen bekeken worden voor beide landen. Dit onderzoek is moeilijk te kwantificeren aangezien de term “convergentie” zich hier niet makkelijk voor leent. Gekozen is dan ook voor een kwalitatief onderzoek wat betekent dat bevindingen in woorden zullen worden weergegeven en niet in statistieken. In mijn onderzoek zal verder gebruik worden gemaakt van kranten uit Nederland en België. Daarnaast zullen kamerstukken gebruikt worden en ook wetstukken. Ook worden interviews afgenomen met mensen die werkzaam zijn op het gebied van terrorisme, zoals mensen van de Nederlandse ambassade te Brussel en professoren die onderzoek doen naar terrorisme.

Deze scriptie is beschrijvend en verklarend en de procedure van het onderzoek kan exploratief of testend zijn (Geurts, 1999). Dit onderzoek zal beschrijvend zijn door middel van de beleidsstukken die gebruikt worden en het proces zal exploratief zijn. Gekeken wordt of er sprake is van convergentie op het gebied van terrorismebeleid tussen beide landen en of de verschillen in problematiek in beide landen daar een uitwerking op hebben. Daarmee is het onderzoek tevens verklarend.

Hoofdstuk 2 Theoretisch kader

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden is gebruik gemaakt van zowel theorie als empirie. In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de theorie die de leidraad vormt voor dit onderzoek. Als eerste zal worden uitgelegd wat de beleidconvergentietheorie in hoofdlijnen inhoudt. Vervolgens worden de twee factoren, causale mechanismen en faciliterende factoren, die beleidsconvergentie in de hand kunnen werken besproken. In het laatste gedeelte van dit hoofdstuk worden de twee factoren verder uitgediept. In een later stadium van dit onderzoek wordt gekeken in hoeverre er sprake is van de causale mechanismen op het gebied van terrorismebeleid tussen Nederland en België.

2.1 Beleidconvergentietheorie Knill en Holzinger

Om de beleidconvergentietheorie van Knill en Holzinger goed uit te leggen is het van belang om de terminologie op te splitsen en de begrippen ‘beleid’ en ‘convergentie’ eerst duidelijk te maken.

2.1.1 *Beleid en Convergentie*

Er bestaan verschillende definities van het begrip beleid. Hoogerwerf typeert beleid als een min of meer weloverwogen streven om bepaalde doeleinden met bepaalde middelen in een bepaalde tijdsvolgorde te bereiken (Hoogerwerf, 1972). Er is gekozen voor deze definitie omdat Hoogerwerf een persoon is die vaak terugkeert in de studie Bestuurskunde en het daarom een bekende en duidelijk weergegeven definitie is.

Ook convergentie kent verschillende definities. Gekozen is voor de definitie van Kerr. Convergentie is volgens Kerr de tendens van maatschappijen om meer gelijk te worden en het ontwikkelen van gelijke structuren en processen (Kerr, 1983). Dit is de definitie waarvan uitgegaan zal worden in dit onderzoek. Er is gekozen voor deze definitie omdat deze definitie het begrip convergentie helder en duidelijk weergeeft.

2.1.2 *Beleidsconvergentie*

Beleidsconvergentie is volgens Knill het groter worden van de gelijkenis(sen) tussen één of meer karakteristieken van een bepaald beleid tussen politieke jurisdicties over een bepaalde tijd (Knill, 2005). Politieke jurisdicties zijn zowel supranationale, nationale, regionale als

locale overheden (Knill, 2005). In ander werk is Knill korter van bewoording en definieert beleidsconvergentie als de groeiende mate van gelijkenis van beleid over een bepaalde tijd (Holzinger en Knill, 2005). Tijd is cruciaal in beleidsconvergentie omdat de mate van gelijkenis enkel over tijd gemeten kan worden (Knill, 2005). In deze scriptie wordt gewerkt met de cross-nationale beleidsconvergentie theorie van Knill (Holzinger en Knill, 2005). Cross-nationaal betekent tussen soevereine landen waarmee de definitie van politieke jurisdicties afgebakend is (Knill, 2005). De definitie van cross-nationale beleidsconvergentie wordt hiermee de toename van beleidsgelijkenissen tussen landen over een bepaalde tijd (Bennet, 1991).

2.2 Causale mechanismen

Er zijn volgens Knill en Holzinger vijf causale mechanismen die beleidsconvergentie in de hand werken.

2.2.1 Onafhankelijke probleemoplossing

Met onafhankelijke probleemoplossing wordt het proces bedoeld waar beleidsconvergentie het resultaat is van gelijke maar onafhankelijke oplossingen op soortgelijke problemen in verschillende landen (Knill, 2005). Dit mechanisme mag niet met beleidstransfer of beleidsdiffusie verward worden omdat de landen waar beleidsconvergentie tussen plaatsvindt niet op elkaars beleid reageren (Dolowitz en Marsh, 2000). Bij onafhankelijke probleemoplossing is er namelijk simpelweg geen sprake van onderlinge communicatie tussen de landen.

2.2.2 Coercive isomorphism

Isomorphisme is de tendens van het gelijk worden (Radaelli, 2000). Coercive isomorphism gaat echter in op het opleggen van beleid en gaat over situaties waarbij landen of organisaties andere landen dwingen om een bepaald beleid over te nemen. Dit wordt vaak veroorzaakt door asymmetrische politieke of economische macht (Knill, 2005). De afhankelijkheid van belangrijke bronnen van een ander land of organisatie zorgt dat een andere land zijn beleid kan opleggen. Het opleggen van beleid gebeurt zowel vrijwillig als onvrijwillig. Landen stemmen immers soms zelf toe om zich een bepaald beleid op te laten leggen. Voorbeelden van internationale organisaties waar landen zelf toestemmen met het opleggen van beleid zijn de

Verenigde Naties, de EU, en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) (Dimaggio en Powell, 1991). Ondanks dat de oplegging ook met toestemming kan gebeuren wordt bij dit causale mechanisme uitgegaan van dwang. Door het uitbuiten van ongelijkheden in politieke en/of economische macht dwingen landen of internationale organisaties andere landen of organisaties om een bepaald beleid toe te passen (Knill, 2005).

2.2.3 Internationale harmonisatie

Internationale harmonisatie vindt plaats wanneer de harmonisatie van nationaal beleid wordt veroorzaakt door internationaal of supranationaal recht (Knill, 2005). Dit is zeer wettelijk gebaseerd. Het kenmerk van internationale harmonisatie is het bestaan van interdependenties. De overheden binnen internationale organisaties zijn afhankelijk van elkaar. In deze samenwerking binnen internationale instituties leveren de deelnemende landen een deel van hun onafhankelijkheid in voor het belang van de internationale gemeenschap (Drezner, 2001). Kenmerkend voor de beleidsconvergentie die het resultaat is van internationale harmonisatie is dat deze tot stand komt door vrijwillige samenwerking en *negotiated transfer* (Dolowitz en Marsch, 2000).

2.2.4 Gereguleerde competitie

Het vierde causale mechanisme gaat er van uit dat beleid in verschillende landen meer convergeert naarmate de landen meer bloot staan aan competitieve druk doordat er sprake is van economische integratie (Drezner, 2001). Gereguleerde competitie die ontstaan is door de opkomende economische integratie van Europese en mondiale markten is geïdentificeerd als een belangrijke factor die er voor zorgt dat landen beleid op elkaar afstemmen (Knill, 2005)

2.2.5 Transnationale communicatie

Beleidsconvergentie wordt ook vergroot als landen meer met elkaar communiceren en informatie met elkaar uitwisselen (Knill, 2005). In dit vijfde causale mechanisme worden nog eens vier vormen van transnationale communicatie onderscheiden. *Lesson-drawing* ofwel leren van anderen is het rationele proces waarbij de ene overheid de ervaringen van een andere overheid toepast bij het oplossen van hun interne problemen. (Holzinger en Knill, 2005). De tweede vorm van transnationale communicatie is *transnationale probleemoplossing* waarbij transnationale beleidsexperts die een gezamenlijk opvatting hebben over een probleem gezamenlijk zoeken naar een beleidsmatige oplossing hiervan (Holzinger en Knill, 2005).

Vooral in die gevallen van beleidsproblemen waarbij er een sterke interdependentie is tussen de landen onderling is er sprake van transnationale probleemoplossing. Deze vorm van transnationale communicatie vereist multilaterale communicatie waarbij internationale organisaties een belangrijke rol spelen eerder dan het opleggen of creëren van internationale wetten. De derde vorm van transnationale communicatie is het *kopiëren van beleid* waarbij beleid van het ene land of internationale organisatie gekopieerd wordt door een ander land of organisatie met het doel meer conformiteit. De vierde en laatste vorm van transnationale communicatie is het *internationaal stimuleren van beleid*. Bij deze vorm stimuleren internationale organisaties dat beleid welke zij als juist ervaren. Het betreft een vorm van beleidsconvergentie die plaatsvindt via niet bindende internationale akkoorden maar door gedeelde breed geformuleerde doelen en standaarden welke nationaal beleid zou dienen te bereiken. (Holzinger en Knill, 2005)

2.3 Faciliterende factoren

Er zijn, volgens Knill en Holzinger, twee faciliterende factoren die beleidsconvergentie ondersteunen en bevorderen. Op deze factoren wordt niet de nadruk gelegd in dit onderzoek.

2.3.1 De gelijkheid van landen

De eerste groep faciliterende factoren refereert naar karakteristieken die overeenkomen tussen landen. Of anders gezegd, het betreft gelijkheden tussen landen. Gesteld kan worden dat beleidsconvergentie eerder plaats zal vinden als er tussen de landen sprake is van een hoge mate van institutionele gelijkheid (Knill, 2005). Beleid wordt eerder overgenomen van andere landen als er goede culturele banden bestaan tussen de landen en als er gelijkheden zijn in sociaaleconomische structuren (Knill, 2005).

2.3.2 Type beleid

Het soort beleid heeft veel invloed op de mate van convergentie van beleid (Knill, 2005). Verwacht kan worden dat als er met betrekking tot het beleid veel conflicten ontstaan, er minder snel sprake zal zijn van beleidsconvergentie (Knill, 2005). De mate van convergentie heeft te maken met het type beleid. Het type beleid kan worden onderverdeeld in beleid dat wordt beïnvloed door internationale handel en beleid waarbij dit niet gebeurt. Het wordt gesteld dat convergentie in de hand wordt gewerkt bij beleid dat wordt beïnvloed door

internationale handel. Ook wordt gesteld dat beleid eerder convergeert als het gaat om beleid dat wordt verplicht gesteld (Holzinger et al, 2009).

2.4 Conclusie

In dit hoofdstuk is het theoretische kader van dit onderzoek besproken. In dit onderzoek wordt ingegaan op de causale mechanismen van Knill en Holzinger. Tevens is er gekeken naar de faciliterende factoren die Knill en Holzinger hebben opgesteld. Gesteld kan worden dat dit onderzoek zal moeten ingaan op deze causale mechanismen zodat gekeken kan worden of er sprake is van convergentie op het gebied van terrorismebeleid in Nederland en België in de periode 2001-2004. Om dit onderzoek goed af te bakenen zal enkel groots worden ingegaan op de causale mechanismen die Knill en Holzinger hebben opgesteld. Er is hiervoor gekozen omdat deze mechanismen in meer werken van Knill en Holzinger terug komen en omdat zo een focus aan het onderzoek kan worden gegeven. De faciliterende factoren worden wel kort aangehaald.

Hoofdstuk 3 Welke problematiek heeft zich in Nederland voorgedaan ten aanzien van terrorisme in de periode 2001-2004?

Om te kijken of de verschillen in problematiek op het gebied van terrorisme van enige invloed zijn op de eventuele geconstateerde convergentie tussen Nederland en België, is het van belang om de problematiek eerst in kaart te brengen om zo te kunnen constateren of er daadwerkelijk wel sprake is van een verschil in problematiek. In dit hoofdstuk zal de problematiek die Nederland kent en gekend heeft op het gebied van terrorisme chronologisch in kaart worden gebracht. Om inzicht te geven in de terrorismeproblematiek in de periode 2001-2004 zal eerst een kort overzicht gegeven worden van het ontstaan van religieus terrorisme in Nederland. De vraag die in dit hoofdstuk beantwoord zal worden is:

“Welke problematiek heeft zich in Nederland voorgedaan ten aanzien van terrorisme?”

Met deze vraag wordt de helft van onderzoeksvraag 1 beantwoord.

3.1 Terrorismisme

Terrorisme in de definitie van de Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst (AIVD) moet onderscheiden worden van het begrip terreur. Wanneer een staat een schrikbewind voert tegenover haar eigen onderdanen, veelal met als doel de macht van de heersende politieke, religieuze of etnische elite te handhaven, is sprake van terreur. Bij terrorisme gaat het om non-statelijke of substatelijke organisaties, die min of meer systematisch gewelddadige activiteiten uitvoeren teneinde ingrijpende (revolutionaire) politieke veranderingen te bewerkstelligen. In het meest zwarte scenario kan terreur dus het antwoord zijn op terrorisme of omgekeerd. Op grond van bovenstaande overwegingen komt de AIVD tot de al eerder vermelde definitie van terrorisme:

“Terrorisme is het plegen van of (serieus) dreigen met op mensenlevens gericht geweld of het toebrengen van ernstige, maatschappij ontwrichtende, zaakschade met als doel maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen of politieke besluitvorming te beïnvloeden” (AIVD, 2004).

Met deze definitie wil de AIVD een duidelijke afscheiding maken van het begrip politiek gewelddadig activisme. Terrorisme onderscheidt zich op één wezenlijk punt van het politiek gewelddadig activisme en wel in zijn doelbewuste streven naar menselijke slachtoffers of het nadrukkelijk incalculeren dat bij acties mensenlevens te betreuren zullen zijn (Binnenlandse Veiligheidsdienst, 2001). De term politiek gewelddadig activisme werd lang gebruikt in Nederland in plaats van terrorisme. Deze term werd bedacht door de voorganger van de AIVD, de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD). In een periode, de jaren '80, waarin diverse wetenschappers en politieke commentatoren niet schroomden om de Revolutionair Anti-Racistische Actie, RaRa, op één lijn te stellen met terroristische organisaties als de Eskadi Ta Askatasuna (ETA) en de Irish Republican Army (IRA), heeft de BVD consequent vastgehouden aan de term politiek gewelddadig activisme (de Graaf & Duyvesteyn, 2007).

3.2 Historie

De datum 11 september 2001 is niet zo maar een datum, het staat symbool voor een omslagpunt in de nieuwe eeuw. Anno 2009 is het moeilijk voor te stellen om te leven zonder een substantiële terreurdreiging. Tot en met het einde van de jaren negentig was dit wel anders. De val van de muur en daaropvolgende instorting van de Sovjet Unie betekende het eind van het *real existing socialism*. Links georiënteerde terreurgroepen verloren hierdoor hun aanhangers omdat er minder interesse voor was op dat moment bij de burgers. Daarbij vond terrorisme vaak plaats buiten het oog van het publiek waardoor terrorisme niet iets tastbaars werd voor het publiek. Dit betekende niet dat er geen dreiging was. In de periode 1994-2004 zijn er meer dan 28 grote aanslagen verijdeld, waaronder aanslagen in Nederland. Schiphol, het hoofdkwartier van de AIVD en het parlamentsgebouw in Den Haag waren gemarkeerd als eventuele doelwitten (Wijk, de, R, 2005). De BVD komt in april 2001 met een rapport waarin staat dat er rekening gehouden dient te worden met een aanslag op Nederlandse bodem. Er wordt zelfs gesproken over het gebruik van vliegtuigen, wat opmerkelijk is aangezien een paar maanden later vier vliegtuigen worden gekaapt in de Verenigde Staten. Zaken als radicalisering van de moslimgemeenschap in Nederland komen echter weinig aan bod in het rapport van de BVD (Binnenlandse Veiligheidsdienst, 2001). Wel werd in het rapport aangegeven dat er in Nederland een etnische scheidslijn lijkt te ontstaan wat kan resulteren in frustraties. Door deze frustraties zou er een voedingsbodem kunnen ontstaan voor radicalisering. Zou een dergelijke ontwikkeling kunnen resulteren “in het zwaarste scenario,

dat van het terrorisme”? Daarvoor zag de BVD toen “absoluut geen indicaties” (Fijnaut, 2004).

Voorafgaand aan de aanslagen in de Verenigde Staten staat terrorisme en de bestrijding daarvan niet hoog op de politieke agenda in Nederland. De jaren zeventig worden in Nederland gedomineerd door links geweld en de Molukse treinkaping (Bootsma, 2000). Hierdoor werd de Nederlandse staat gedwongen om een contraterroreisme strategie op te zetten. De terreurbrief van toenmalige premier Biesheuvel kan gezien worden als keerpunt in de geschiedenis van het Nederlandse terreurbeleid (Klerks, 1988). Toch blijft het daarna erg rustig in Nederland op het gebied van terrorismebeleid en men was erg terughoudend met het labelen van terroristen. Zo was de situatie tot 1986. De BVD formuleerde toen de eerder besproken term ‘politiek gewelddadig activisme’. Om deze term te gebruiken, en niet terrorisme, dacht men erger te kunnen voorkomen (Vrijssen, 2005). In de jaren '90 steekt Al-Qaeda de kop op in de wereld, maar Nederland krijgt er pas mee te maken na de aanslagen in de Verenigde Staten op 11 september 2001. Religieus terrorisme is voor Nederland tot op dat moment een vrijwel nieuw fenomeen, dit kan als opmerkelijk beschouwd worden. Ook al is Nederland door verschillende verdragen met het religieus terrorisme in aanraking gekomen, het land zelf heeft voor de aanslagen in de Verenigde Staten geen gebeurtenissen gekend die onder het kopje religieus terrorisme vallen. Toch duurt het tot het begin van deze eeuw voordat de Nederlandse overheid de term terrorisme zelf veelvuldig gaan gebruiken.

De aanslagen in de Verenigde Staten komen als een verrassing voor velen. Ook voor Nederland. Ook al had een lid van het Europees Parlement, G. Watson, in juli 2001 een rapport uitgebracht over de dreigende Islamitische terreur. Het rapport kreeg tot 11 september 2001 maar weinig aandacht (Fijnaut, 2004). Ook is er in 2000 een aanslag in Straatsburg verijdeld, dit werd ook niet gezien als een alarmsignaal in Europa. Het is dan ook begrijpelijk dat in veel EU lidstaten, ook in Nederland, niet een groots terrorismebeleid was opgesteld, aangezien men geen dreiging zag (Fijnaut 2004).

Na de aanslagen in de Verenigde Staten gingen de autoriteiten en de Nederlandse samenleving anders tegen terrorisme aankijken. De veiligheid van Nederland, met zijn democratie en individuele vrijheden, wordt op dat moment ernstig bedreigd. Islamitisch terrorisme wordt gezien als de voornaamste bedreiging. De daders gebruiken een andere logica en motivatie, religieus, dan terroristen in het verleden in Nederland gebruikt hebben en ze verheffen opoffering van het eigen leven tot een ideaal. Een factor voor het hoge dreigingniveau in Nederland op dat moment is de omvang van het potentieel van hen die bereid zijn om tot het uiterste te gaan om hun doelen te realiseren, zowel in Nederland als

daarbuiten (Ministerie van Justitie, 2003). De aanslagen in de Verenigde Staten kunnen gezien worden als een keerpunt hoe men in Nederland tegen terrorisme aankijkt, hoe men er op anticipeert en maatregelen neemt tegen het fenomeen.

3.3 Net na de aanslagen in de Verenigde Staten

Na de aanslagen van 11 september 2001 was het vanzelfsprekend in Nederland dat terrorismebestrijding hoog op de politieke agenda kwam te staan (Kamerstuk 27925, nr.6, 2001). Ook steunt Nederland meteen na de aanslagen de Verenigde Staten. Na de aanslagen zijn er geen specifieke aanwijzingen dat aanslagen zoals in de Verenigde Staten worden voorbereid voor Nederland. (Kamerstuk 27925, nr. 6, 2001). Toch geeft de minister van Defensie aan dat alertheid geboden blijft. Dat die alertheid niet overbodig was, blijkt uit een serie van gebeurtenissen in Nederland die het land doen opschudden.

Niet lang na de aanslagen in de Verenigde Staten ontving het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP) op woensdag 26 september 2001 een anonieme brief waarin een beschrijving werd gegeven van aanslagen in drie tunnels. Het ANP heeft de politie gelijk op de hoogte gebracht (Kamerstuk 27925, nr. 10, 2001). Zoals bekend, heeft zich uiteindelijk geen incident voorgedaan.

In de weken na de aanslagen in de Verenigde Staten, hebben verschillende incidenten plaatsgevonden die waren gericht tegen Islamitische objecten zoals moskeeën en scholen. Tevens zijn enkele gebouwen met een christelijke functie voorwerp van vernieling geweest. Wat wel kenmerkend is, is dat de aanslagen in de Verenigde Staten een belemmerende werking hebben gehad op de maatschappelijke cohesie en de integratie van de Islamitische gemeenschappen in Nederland. Zeker in de periode direct na de aanslagen waren er signalen over wederzijdse gevoelens van angst en wantrouwen tussen Islamitische gemeenschappen en delen van de autochtone Nederlandse bevolking (AIVD, 2001). Het wantrouwen en de verontrusting werd verder versterkt doordat in de Verenigde Staten enkele ‘antrax-brieven’ werden verstuurd. In Nederland is een legio aan nepbrieven verstuurd. Echte antrax-brieven zijn echter nooit gevonden (AIVD, 2001). Ook worden er na de aanslagen in de Verenigde Staten 40 personen opgepakt in Nederland wegens verdenking van betrokkenheid bij Islamitisch terrorisme (Fijnaut, 2004).

Uit het jaarverslag van de BVD bleek dat er in 2001 nog geen redenen waren om te denken dat er terroristische aanslagen zouden worden gepleegd in Nederland, in 2003 was dit wel anders. Uit het jaarverslag van 2003 blijkt dat de dreiging van het Islamitisch terrorisme

“ook voor Nederland nog altijd aanzienlijk” is. Ook in dit land kan met andere woorden een aanslag door Islamitische terroristen plaatsvinden (Fijnaut, 2004). Hierdoor wordt het wantrouwen vergroot tegen moslims in Nederland.

Het wantrouwen gaf veel moslims het gevoel dat zij niet welkom zijn in het Westen en heeft een deel van hen in de richting van radicaal-islamitische groeperingen gedreven. De aanslag veroorzaakte dan ook precies de polarisatie tussen moslims en niet-moslims in de Westerse samenleving die personen als Osama Bin Laden en andere moslim extremisten verwezenlijkt willen zien (Ministerie van Justitie, 2003). Deze polarisatie kan hebben bijgedragen aan de reeks van gebeurtenissen die in de jaren na de aanslagen in de Verenigde Staten hebben plaatsgevonden in Nederland.

3.4 De moord op Pim Fortuyn en de invloed op persoonsbeveiliging

De moord op politicus Pim Fortuyn op 6 mei 2002 heeft er vooral voor gezorgd dat hierdoor het gevoel van onveiligheid onder de burgers in Nederland werd vergroot. Daarnaast heeft de moord veel stof doen opwaaien over het wel of niet beveiligen van politici.

Na de moord is er een onderzoek gestart naar de veiligheid en de beveiliging van Pim Fortuyn. Uit het onderzoek bleek dat de politieke formatie van Pim Fortuyn en de overheid in overleg hadden moeten treden om een vorm van persoonsbeveiliging te realiseren die naar aard en omvang voornamelijk was afgestemd op de relatieve ernst van eerdere incidenten. Dat dit niet gebeurt is moet hoofdzakelijk worden geweten aan de weinig coöperatieve opstelling van Fortuyn en anderzijds aan de gebrekkige organisatie van de overheid inzake de beveiliging van personen. Toch denkt de commissie die het onderzoek uitvoert dat de moordaanslag op Pim Fortuyn niet voorkomen had kunnen worden (Commissie feitenonderzoek veiligheid en beveiliging Pim Fortuyn, 2002).

Nadien worden er sneller maatregelen getroffen ter persoonsbeveiliging. Na de moord op Theo van Gogh werd Ayaan Hirschi Ali strikt beveiligd aangezien ze samen met de cineast had meegewerkt aan de film *Submission*. Een film die in het teken staat van de rol van de vrouw binnen de Islam. Ook Geert Wilders heeft een hogere mate van persoonsbeveiliging gekregen aangezien hij vaak uithaalt naar de Islam.

Dat de moord op Pim Fortuyn misschien niet gekenmerkt kan worden als een terroristische daad, wil niet zeggen dat het geen invloed heeft gehad in de manier waarop in Nederland gekeken wordt naar terrorisme en daarmee wordt vooral bedoeld de manier van

persoonsbeveiliging voor mensen die gevaar lopen voor terroristische aanslagen. Omdat men ‘bang’ is voor herhaling, is men nu eerder geneigd om mogelijke doelwitten te beveiligen.

3.5 Madrid

Op 11 maart 2004 vinden een reeks aanslagen plaats in de Spaanse hoofdstad Madrid. Op die dag vinden 191 mensen de dood en raken ongeveer 1900 mensen gewond. Er worden dertien bommen gevonden, waarvan er tien zijn afgegaan (NRC, 2007). In eerste instantie denken de Spaanse autoriteiten dat de ETA er achter zit, maar al snel blijkt dat Islamitische groeperingen die gelieerd zijn aan Al Qaeda verantwoordelijk zijn voor de aanslagen.

Deze aanslagen in Madrid hebben ook hun weerslag in Nederland. Nederland verkeerde in sommige opzichten, evenals een aantal andere landen, in een vergelijkbare positie als Spanje in die periode. Hierbij valt te denken aan de aanwezigheid van troepen in Irak, het zijn van een bondgenoot van de Verenigde Staten en de aanwezigheid van enkele moslimgroepen in eigen land die gevoelig zijn voor radicaliseringstendensen. Concrete informatie voor een dreiging van aanslagen in Nederland bestaat evenwel niet op dat moment. Wel bevestigen de aanslagen in Madrid een nieuwe trend. Het terrorisme was vooral gericht op de verwezenlijking van concrete politieke veranderingen, gerichte acties tegen bepaalde personen of bepaalde vitale doelen. Naast deze traditionele vorm van terrorisme is evenwel een andere vorm ontstaan, die van het catastrofaal terrorisme. De drijfveer is niet langer louter politiek, maar mede religieus gekleurd. In de politiek-religieuze doelen gaat het om het vernietigen van de (westerse) vijand. Daarbij wordt getracht zoveel mogelijk – willekeurige – burgerslachtoffers te maken en maatschappelijke ontwrichting teweeg te brengen (Kamerstuk 27925, nr. 123, 2004).

Gelet op de aard van de terroristische netwerken en hun internationale karakter viel het niet uit te sluiten dat in het onderzoek naar de aanslagen in Madrid op enig moment ook één of meer connecties met Nederland zouden worden vastgesteld. (Kamerstuk 27925, nr. 123, 2004). De connecties zijn echter nooit gevonden. Wel is er op 18 augustus 2004 een inval gedaan bij twee woningen in Roosendaal, door de Nationale Recherche. De politie beschikte over aanwijzingen dat één of meer internationaal gesignaleerde verdachten van de aanslagen op 11 maart 2004 in Madrid, in Nederland zouden verblijven. Door de politie zijn negen personen aangehouden, van wie er zeven zijn overgedragen aan de vreemdelingendienst. Een van hen is in verzekering gesteld vanwege een internationale signalering.

Het bleek echter vals alarm aangezien de aangehouden man niet een van de internationaal gesignaleerde verdachten van de aanslagen in Madrid bleek te zijn. Dit bleek na een controle van zijn identiteit aan de hand van vingerafdrukken die de Spaanse antiterreurbrigade ter beschikking had gesteld aan de Nationale Recherche. De man werd in vrijheid gesteld en aansluitend opnieuw aangehouden wegens overtreding van de Opiumwet (OM, 2004)

3.6 Moord op Theo van Gogh

Theo van Gogh werd op 2 november 2004 vermoord in Amsterdam. Hij werd meerdere malen beschoten en hij werd gestoken in zijn borstkas. Op de borstkas was een brief gestoken. Van Gogh overleed ter plekke. Nadat de politie de verdachte een tijdje achterna heeft gezeten, waarbij verschillende personen werden geraakt, kon de verdachte overmeesterd worden (Kamerstuk 29854, nr.1, 2004).

Van Gogh werd niet beveiligd. Er was namelijk geen sprake van een zodanige dreiging in de richting van Van Gogh dat daarin aanleiding werd gevonden tot voortgezette beveiligingsmaatregelen. Wel is Van Gogh in de maanden voorafgaand aan de moord een aantal malen gedurende korte tijd beveiligd. In de periode 28 tot en met 30 augustus 2004 heeft de regiopolitie Amsterdam-Amstelland het huis van Van Gogh en de directe omgeving beveiligd door middel van verscherpt rijdend toezicht. Aanleiding hiertoe was de uitzending van de film *Submission* waarvan Van Gogh producent was. Op 16 september 2004 zijn er ordemaatregelen genomen bij een paneldiscussie in het Binnengasthuis te Amsterdam, waaraan Van Gogh deelnam en in verband waarmee een actiegroep acties had aangekondigd (Kamerstuk 29854, nr.1, 2004). Deze korte beveiligingen blijken niet voldoende.

De verdachte bleek Mohammed B. te zijn, een fanatieke aanhanger van de radicale Islamitische stroming Takfir Wal Hijra en de later geïdentificeerde Hofstadgroep. In het huis van Mohammed B. worden verschillende documenten gevonden. Uit de documenten spreekt onmiskenbaar het gedachtegoed van de gewelddadige jihad. Met name de brief aan mevrouw Hirshi Ali, die meewerkte aan de film *Submission*, is een duidelijke weerspiegeling van de ideologie van de Takfir Wal Hijra (Kamerstuk 29854, nr. 2, 2004).

De moord op Theo Van Gogh heeft grote gevolgen. Zo verdwijnt Hirshi Ali een tijdje uit het publieke beeld aangezien er een open brief is gevonden gericht aan Hirshi Ali. Deze brief heeft als titel 'In bloed gedoopt'. De brief wordt meteen gelinkt aan de moord op Theo van Gogh. Verontrustend is dat de verdachte van de moord op Theo van Gogh geboren en

getogen is in Nederland en in Nederland zelf het radicaliseringproces heeft doorgemaakt (Kamerstuk 29854, nr. 3, 2004). Na de dood van Theo van Gogh dreigt er een negatieve spiraal van geweld en tegengeweld. Bedreigingen worden geuit tegen verschillende politici en anderen. Er ontstaat geweld tegen moskeeën, kerken en scholen. Door deze gebeurtenis loopt de Nederlandse samenleving, op dat moment, het risico van een onoverbrugbare wij-zij tegenstelling en van polarisatie tussen Nederlandse moslims en de rest van de Nederlandse bevolking (Kamerstuk 29854, nr. 3, 2004). De polarisatie tussen moslims en niet-moslims lijkt nog meer te groeien. Dit wordt vaak gevoed door extremisten die opzettelijk inspelen op de achterstandpositie van migranten en bij hen levende onlustgevoelens. Deze polariserende activiteiten hebben in sommige behoudende moslimkringen geleid tot toenemende radicalisering en extreme standpunten bij een kleine minderheid. Onder jonge moslims is meer dan incidenteel sprake van bereidheid om deel te nemen aan de jihad. De kans op aanslagen in West-Europa is hiermee significant toegenomen (Kamerstuk 29854, nr.3, 2004).

Aanslagen zijn dus moeilijker te voorkomen beseffen de autoriteiten op dat moment. De politieke doelen zijn vaag en ondergeschikt aan een streven tot totale vernietiging van de vijanden van de Islam in het algemeen en van de westerse beschaving in het bijzonder. Kwam de dreiging voor Nederland voorheen hoofdzakelijk van buitenaf, later kan ook gesproken worden van een serieuze dreiging van binnenuit. Deze ontwikkeling, gekoppeld aan het sterk open en interdependente karakter van de westerse samenlevingen, gaf een zorgwekkend risicobeeld. Maatschappijen als de Nederlandse zijn met relatief eenvoudige middelen in het hart te treffen. Dat geldt in het bijzonder voor Nederland als dichtbevolkt logistiek knooppunt in Europa. Kortom de problematiek is internationaal en allesbehalve tijdelijk en simpel op dat moment (Ministerie van Justitie, 2003). Deze ontwikkelingen zorgden er voor dat de overheid maatregelen moest treffen die in hun uitwerking ook nadelige gevolgen kunnen hebben voor goedwillende burgers. Het is dan ook bijzonder zorgelijk te noemen dat radicale moslims de Islam misbruiken. Een kleine groep werpt hiermee een smet op het geloof van een grote groep landgenoten. Ook dwingen zij de overheid tot het treffen van maatregelen die in hun uitwerking ook nadelige gevolgen kunnen hebben voor goedwillende burgers (Kamerstuk 29854, nr. 2, 2004).

3.7 De Hofstadgroep

Politie en veiligheidsdiensten beginnen een klopjacht op Jihadistische moslims na de moord op Theo van Gogh. Dit resulteerde in een inval in het Haagse Laakwartier. Mohammed B. opereerde niet alleen bij de moord op Theo van Gogh, maar maakte deel uit van de, door de AIVD genoemde, Hofstadgroep. De groep kreeg de naam omdat zij connecties heeft met Den Haag. Op 10 november 2004 werd voor het eerst de naam Hofstadgroep naar buiten gebracht, wat daarna veelvuldig in de media is genoemd. De inval in Den Haag betekent niet de eerste keer dat de AIVD de groep in de gaten heeft. Al sinds 2002 doet de AIVD een onderzoek naar de Hofstadgroep dat zich richt op veertien, vooral, Marokkaanse jongeren (Elsevier, 2005). Verschillende leden van de Hofstadgroep hadden bewezen terroristische plannen.

Naast Mohammed B. is ook Samir A. hoofdverdachte binnen de Hofstadgroep. Samir A. reisde in januari 2003 met Ismail A, een ander lid van de Hofstadgroep, naar Tsjetsjenië. De autoriteiten van Oekraïne zijn echter niet gediend van dit bezoek en zetten hen op de trein terug naar Nederland. De AIVD ontdekte dat Samir A. in oktober 2003 grondstoffen kocht voor aanmaak van explosieven. In juni 2004 werd hij opnieuw opgepakt voor een gewapende overval op een Rotterdamse supermarkt. In zijn huis vond de politie bouwtekeningen van het Binnenhof, de Schipholtunnel en de kerncentrale van Borssele. Het kabinet kondigde hierop het eerder genoemde terreuralarm af (Elsevier, 2005).

Mohammed B., Ismail A. en Samir A. zijn niet de enige verdachten binnen de Hofstadgroep. In totaal zijn er veertien verdachten waarop de AIVD zich richt. Hier wordt in een later stadium een proces tegen aangespannen. Toch zijn er naast deze veertien verdachten nog anderen werkzaam voor de Hofstadgroep.

3.8 Conclusie

Dit hoofdstuk heeft de terrorismeproblematiek in Nederland weergegeven in de periode, voorafgaand aan een kort historisch overzicht van het ontstaan van Jihadi terrorisme, 2001-2004. Gesteld kan worden dat Nederland veel te verduren heeft gehad in de periode na de aanslagen in de Verenigde Staten op 11 september 2001. De moord op Theo van Gogh heeft er voor gezorgd dat er polarisatie plaatsvond tussen moslims en niet-moslims in Nederland. Na de aanslagen in de Verenigde Staten kwam deze polarisatie al tot stand en dit werd door de moord op Theo van Gogh alleen maar gevoed. De moord op Pim Fortuyn heeft vooral

bijgedragen aan de manier waarop in Nederland aangekeken wordt tegen persoonsbeveiliging. Door de moord op deze politicus werden personen zoals Ayaan Hirshi Ali en Geert Wilders meer beveiligd na moslim gerelateerde uitslatingen. De Hofstadgroep in Nederland heeft ook een grote invloed gehad op de Nederlandse samenleving en dan vooral op het gevoel van onveiligheid. Deze gevoelens van onveiligheid zijn natuurlijk niet alleen ontstaan door de Hofstadgroep. De moord op Theo van Gogh, Pim Fortuyn en de aanslagen in de Verenigde Staten hebben hier ook aan bijgedragen.

Zoals in dit hoofdstuk is beschreven, hebben zich in Nederland niet alleen voorvallen voorgedaan waarbij er terroristische acties gepland werden buiten Nederland, er hebben zich ook daadwerkelijk terroristische acties afgespeeld op Nederlandse bodem. Toch blijft het opmerkelijk dat Nederland tot de aanslagen in de Verenigde Staten weinig te maken heeft gehad met religieus terrorisme. Ook is de Nederlandse overheid erg terughoudend geweest met het labelen van terroristen. De Nederlandse staat wilde zo erger voorkomen. Als men het label terrorist opgespeld zou krijgen, zouden potentiële 'ergere' acties kunnen plannen, dan als men het label 'politiek gewelddadig activist' zou krijgen opgespeld. Na de aanslagen in de Verenigde Staten kon Nederland echter niet achter blijven in de strijd tegen het terrorisme en is de Nederlandse overheid andere termen gaan gebruiken en zijn er hardere maatregelen getroffen.

In het volgende hoofdstuk zal gekeken worden naar de problematiek op het gebied van terrorisme in België.

Hoofdstuk 4 Welke problematiek heeft zich in België voorgedaan ten aanzien van terrorisme in de periode 2001-2004?

Om te kijken of er een verschil in problematiek is tussen Nederland en België zal in dit hoofdstuk de problematiek op het gebied van terrorisme in België besproken worden. Daarna kan gekeken worden of deze problematiek van invloed is op eventuele geconstateerde convergentie. Dit komt in een volgend hoofdstuk aan de orde. Om inzicht te krijgen in het ontstaan van terrorisme in België zal eerst kort ingegaan worden op de historie van religieus terrorisme en de eerste tekenen daarvan in België. Vervolgens zal ingegaan worden op de periode 2001-2004. In dit hoofdstuk zal de volgende vraag beantwoord worden:

“Welke problematiek heeft zich in België voorgedaan ten aanzien van terrorisme in de periode 2001-2004?”

Met deze vraag wordt de tweede helft van onderzoeksvraag 1 beantwoord. In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de punten die te maken kunnen hebben met problematiek op het gebied van terrorisme die in hoofdstuk 1 zijn beschreven.

4.1 Terrorisme

Voordat verder wordt gegaan met het bespreken van de terrorisme problematiek in België zal eerst het begrip terrorisme, volgens Belgische wetgeving op dit moment, worden uitgelegd.

Met terroristische groep wordt bedoeld iedere gestructureerde vereniging van meer dan twee personen die sinds enige tijd bestaat en die in onderling overleg optreedt om terroristische misdrijven te plegen (Art. 139 Wet betreffende terroristische misdrijven, Strafbboek).

De volgende elementen zijn van toepassing:

- Een verband tussen minimaal drie personen die op een gestructureerde manier georganiseerd zijn. Dit laatste betekent:
 - een willekeurige en ad hoc samenstelling niet worden aanvaard;
 - er evenwel geen strikte taakverdeling moet zijn tussen de leden en;
 - noch continuïteit in de samenstelling van haar leden.

- Onderling overleg
- De intentie om terroristische misdrijven, zoals hoger bepaald, te plegen.

Als terroristisch misdrijf wordt aangemerkt het misdrijf door zijn aard of context, een land of internationale organisatie ernstig kan schaden en opzettelijk gepleegd is, met het oogmerk

- om een bevolking ernstige vrees aan te jagen of;
- om de overheid of een internationale organisatie op onrechtmatige wijze te dwingen tot het verrichten of het zich onthouden van een handeling, of;
- om de politieke, constitutionele, economische of sociale basisstructuren van een land of een internationale organisatie te ontwrichten of te vernietigen (Art. 137, Strafwetboek).

Bovenstaande is tot stand gekomen na de aanslagen van 11 september. België had voor 11 september 2001 geen specifieke antiterrorisme-wet. Het strafrecht bevat op dat moment ook geen definitie van terrorisme. De terreurbestrijders kunnen wel terugvallen op de strafrechtelijke bepalingen die voor criminele organisaties en bendes worden gebruikt en ook op de wet op het witwassen van geld (Senaat, 2002). Bovenstaande kenmerken van een misdrijf komen grotendeels overeen met de definitie die in Nederland is gegeven van terrorisme door de AIVD.

Na de aanslagen werd de bestrijding van het terrorisme een prioriteit van de Europese Unie (Europese Raad, 2001). Naar aanleiding van het Belgische voorzitterschap van de Europese Unie op het moment van de aanslag, werd een raambesluit opgesteld waarin een juridische definitie van de terroristische misdrijven en van de terroristische groeperingen werd opgenomen. Bovenstaande is tot stand gekomen op 19 december 2003 en is de transformatie van het raambesluit van de Europese Unie van 13 juni 2002 naar de Belgische wetgeving.

4.2 Historie

De Belgische politie begon het veld van het religieus, met name Islamitische, terrorisme te onderzoeken in het midden van de jaren '80. In 1986 vonden een aantal terroristische aanslagen plaats in Parijs, die werden gepleegd door 'Fouad Ali Saleh', wat gelieerd is aan Iran. Dit netwerk zou ook connecties hebben met Brussel. In België was men tot op dat

moment gewend aan antikapitalistisch terrorisme, wat plaatsvond in het begin van de jaren '80. (Coolsaet & de Swielande, 2007)

Deze 'nieuwe' vorm van terrorisme had zijn doorwerking tot in het begin van de jaren '90. Frankrijk en België waren één van de eerste Europese landen die werden geconfronteerd met de nasleep van de oorlog in Afghanistan. Deze oorlog had namelijk consequenties in o.a. België. In 1992 werd het electorale proces in Algerije onderbroken door het leger, wat leidde tot een vergroting van Islamitisch-nationalistische activiteiten door de Gewapende Islamitische Groep (GIA). Deze terroristische organisatie bevatte veel Algerijnse personen die een prominente rol speelden in de Afghaanse Jihad (Coolsaet & de Swielande, 2007). De organisatie was verantwoordelijk voor honderden doden in Algerije. De Belgische politie kwam er snel achter dat België bolwerken van propaganda voor de GIA bevatte. Daarnaast werd er in België geld opgehaald voor GIA. In maart 1995 hadden de Belgische autoriteiten een aantal GIA leden opgepakt. Daarnaast ontdekten Belgische onderzoekers het eerste Jihadi handboek, 800 bladzijde lang en geproduceerd door Mekthab Al-Khidemat en opgedragen aan Osama bin Laden. In 1997 werd het Islamitisch-nationalisme gelieerd aan Al-Qaeda. In maart 1998 werd een tweede Jihadi groepering ontdekt in België (operatie 'Lock'). Later werd nog een Jihadi document gevonden, dit keer van de Marokkaanse *Group Islamique Combattant Marocain* (GICM). De GICM was gebaseerd op de GIA. Farid Mellouk, één van de leden, werd gearresteerd en veroordeeld tot negen jaar gevangenisstraf in België (Coolsaet & de Swielande, 2007).

België heeft, zoals hierboven is weergegeven, in een vroeger stadium dan Nederland te maken gehad met religieus gerelateerd terrorisme en de autoriteiten hebben eerder beleid op het fenomeen afgesteld. Toch hebben de aanslagen in de Verenigde Staten ook in België gezorgd dat terrorisme hoog op de politieke agenda kwam te staan. Ook in de periode na de aanslagen in de Verenigde Staten hebben zich in België terrorisme gerelateerde gebeurtenissen voortgedaan.

4.3 Tunesische en Egyptische terroristische groeperingen

In 2001 wordt de wereld gedomineerd door het internationale Jihadi terrorisme. Dit speelde zich ook af in België (Coolsaet & de Swielande, 2007)

Op 9 september 2001, twee dagen voor de aanslagen in de Verenigde Staten, werd Ahmed Shah Massoud gedood bij een zelfmoord actie. Hij was de leider van de anti-Taliban rebellen in Afghanistan. De personen die verantwoordelijk zijn voor deze aanslag zijn

Abdesatter Dahmane en Baraoui El Ouar, twee Tunesiërs die illegaal verblijven in België. De echte organisatie lag echter bij Omar Sliti en Tarek Maaroufi, die allen bij een Tunesische Jihad groepering aangesloten zaten. Het gerecht in België meent dat Maaroufi en zijn organisatie, Tunesische Strijdende Groepen, in Europa huurlingen voor Al-Qaïda ronselden en dat hij hen valse paspoorten bezorgde. Die paspoorten zouden onder meer terechtgekomen zijn bij de moordenaars van de Afghaanse oppositieleider Ahmed Shah Massoud. Massoud, de leider van de Afghaanse Noordelijke Alliantie, werd twee dagen voor de aanslagen van 11 september in de Panshirvallei gedood door twee personen die zich voordeden als journalisten. Ze hadden valse Belgische paspoorten op zak, respectievelijk op naam van Karim Souzani en Kassim Bocouli. Het ene paspoort werd gestolen op 26 juni '99 uit het Belgische consulaat in Straatsburg. Het andere op 11 november '99 uit de Belgische ambassade in Den Haag. De politie ontdekte dat journalist Souzani eigenlijk Abdessatar Dahmane heette en dat zijn cameraman Kassim Bocouli Bouari, Rachid El Ouaer was. Allebei waren het Tunesiërs en woonden ze jarenlang in België. Dahmane studeerde meer dan tien jaar lang in België aan de Université Catholique Louvain (UCL) en Université Libre Bruxelles (ULB) en had er het imago van linkse intellectueel. Midden jaren negentig, toen zijn studies flopten, veranderde hij. Over Dahmanes kompaan El Ouaer, een textielarbeider, is weinig bekend buiten dat hij jarenlang illegaal in België verbleef. Het gerecht meent dat de twee moordenaars van Massoud in Afghanistan opgevangen werden door Amor Sliti, een Tunesische Belg die samen met zijn Vlaamse vrouw en vijf kinderen jarenlang in Jalalabad (Afghanistan) woonde. Sliti sloeg op de vlucht naar Iran, toen de Amerikanen Afghanistan bombardeerden maar uiteindelijk gaf hij zichzelf in België bij de politie aan (De Standaard, 2001).

Glenn Audenaert, hoofdcommissaris van de sectie Terrorisme van de gerechtelijke federale politie in België maakte in 2001, na drie maanden speuren naar terroristische bolwerken, de balans op. Zijn sectie, met zestien politieagenten, heeft op dat moment een Tunesisch en Egyptisch netwerk blootgelegd. De kroon op het werk was de arrestatie van Tarek Maaroufi. De groepering waar Maaroufi bij aangesloten zit heet “Tunesische strijdende groepen” en zit verspreid in heel Europa. Maaroufi vertelde op 15 september 2001 aan een Vlaamse krant dat hij vanuit België het politiek regime in Tunesië wilde omverwerpen. Ook toonde hij in het interview veel sympathie voor het Taliban-regime in Afghanistan. In december 2000 is hij nog op bezoek geweest in Afghanistan bij politieke vrienden (De Standaard, 2001). Het netwerk is opgerold in november 2001 en Maaroufi is in december 2001 gearresteerd (Coolsaet & de Swiedelande, 2007). In juni 2003 werd Maaroufi tot zeven jaar celstraf veroordeeld door het Brusselse Hof van Beroep.

Rond de tijd van de aanslagen in de Verenigde Staten speelt er in België ook het één en ander af. Nizar Trabelsi werd twee dagen na de aanslagen in Brussel gearresteerd omdat hij een aanval op de NAVO luchtmachtbasis Kleine Brogel zou hebben gepland. Trabelsi werd gelinkt met de Egyptische beweging Tarik Wa Hijra. Trabelsi, die op een blauwe maandag nog profvoetballer was bij Fortuna Düsseldorf, raakte na het floppen van zijn carrière aan lager wal. Hij vond "redding" in het moslimfundamentalisme dat hem van de drugs afhielp. Belgische speurders hielden Trabelsi al weken voor 11 september in het oog. De Belgische autoriteiten hadden van de AIVD vernomen dat Trabelsi in België 'iets' van plan was. Na 11 september viel de politie het appartement van Trabelsi in Ukkel binnen en vond er een Uzi-machinegeweer en chemische formules om explosieven te maken. Trabelsi en zijn kompaan Abdelkrim El Hadouti werden opgepakt. Een week later vonden de speurders in de opslagplaats van pitarestaurant *Le Nil* aan de Brusselse Lemonnierlaan 60 kilogram aceton en 40 kilo zwavel, genoeg om een zware bom te maken. De uitbaters van *Le Nil*, twee broers van Abdelkrim El Hadouti, werden opgepakt (De Standaard, 2002).

Trabelsi heeft gesprekken met Osama Bin Laden gehad in Afghanistan en ging terug naar België met de opdracht van bin Laden om een Jihadi netwerk op te zetten. Een klein detail; Trabelsi is gelinkt met Richard Reid, 'the shoe bomber' die op 22 december 2001 een bom in een vliegtuig wou laten afgaan. Trabelsi is in 2003 veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf (Coolsaet & de Swiedelande, 2007).

Osama Bin Laden zelf koos de NAVO luchtmachtbasis van Kleine Brogel uit als doelwit voor een aanslag. „In een persoonlijk contact met Bin Laden heb ik hem gevraagd wat ik voor de jihad en voor de Islam kon doen. Hij heeft dan zelf op een lijst met mogelijke doelwitten de NAVO-basis van Kleine Brogel aangeduid”, aldus Trabelsi. Belgische onderzoekers hebben wel altijd getwijfeld aan de geloofwaardigheid van Trabelsi. Trabelsi kreeg logistieke hulp van Nederlandse verdachten. Die hielpen hem onder andere bij verkenningstochten in de buurt van Kleine Brogel. Hij zou voor de voorbereiding van zijn zelfmoordaanslag een voorschot van 50.000 dollar hebben gekregen (De Standaard, 2001).

4.4 Maaseik netwerk

Een ander netwerk dat Belgische wortels heeft is het Maaseik netwerk. In een stadje in België vlakbij de Nederlandse en Duitse grens, Maaseik, werd ene groep gevormd met Marokkanen en Belgen van Marokkaanse origine die een Jihadi groep zijn gaan vormen. Sommige van hen zijn getraind in Afghanistan en anderen zijn gerekruteerd in België. Het netwerk is meerdere

malen gelinkt aan de GICM en ook aan de aanslagen in Madrid en Casablanca. In Maaseik werden drie internationaal gezochte terroristen opgepakt. Ze werkten bij Ford Genk en waren gehuwd met Limburgse vrouwen. Een van de betrokkenen gaf zich in juli 2004 zelf aan bij de Belgische politie met het plan een asielaanvraag in te dienen. De Marokkaan El Houcene El Haski trainde in een Afghaans kamp en vocht twee jaar als Jihadi in Tsjetsjenië. Hij werkte als gastarbeider in Saudi-Arabië toen hij hoorde dat hij internationaal gezocht werd. Daarop dook hij onder bij zijn vrouw in Maaseik. Om ongezien uit het Midden-Oosten weg te raken, gebruikte El Haski het paspoort van een Marokkaanse kennis uit Maaseik, Rachid Iba (De Standaard, 2004). Khalid Bouloudo, een Belg van Marokkaanse afkomst hoort bij de veertien hoofdverdachten in de zaak van de aanslagen in Casablanca. Deze Belg was woonachtig in Maaseik.

Het Maaseik netwerk werd grotendeels gevormd door Afghaanse veteranen, die na de aanslagen in de Verenigde Staten zijn gevlucht naar Europa. Op die wijze werden door heel Europa cellen gevormd die de Jihadi denkwijze hoog in het vaandel bleven houden. De verschillende groeperingen bleven elkaar helpen door heel Europa, zo ook in België. Het Maaseik netwerk is een goed voorbeeld van een zo genoemd ‘post-Afghaans’ netwerk. Een netwerk dat in Europa werd opgezet nadat militaire operaties, na de aanslagen in de Verenigde Staten, zich voordeden in Afghanistan en zo het ooit eens zo goed gestructureerde Al-Qaeda netwerk verstoorde. Het Maaseik netwerk heeft nooit een aanslag gepland op Belgisch grondgebied, ze vormden wel een grote steunpilaar in het hele Jihadi netwerk (Coolsaet & de Swiedelande, 2007).

4.5 Conclusie

In dit hoofdstuk is gekeken naar de Belgische terrorisme problematiek in de periode 2001-2004. Hiervoor is kort een overzicht gegeven van het ontstaan van het Jihadi terrorisme in België. Het Maaseik netwerk en de bolwerken gelieerd aan Osama bin Laden zijn terroristische gelieerde groeperingen in België. Veel van deze groeperingen zijn ontstaan ver voor dat de aanslagen in de Verenigde Staten hebben plaatsgevonden maar blijken na de aanslagen nog steeds actief te zijn. Tevens blijken de aanslagen een *trigger* te zijn voor gevestigde groeperingen om verdere activiteiten te ontwikkelen en zo er ontstaan nieuwe groeperingen.

Tot slot zal een opsomming gegeven worden van de verschillen in terrorisme problematiek tussen Nederland en België. De verschillen zijn:

- België heeft in een eerder stadium te maken gekregen met religieus terrorisme. Lang voor 2001 heeft België te maken gekregen met Jihadi gerelateerde terrorisme activiteiten. In Nederland kwam dit pas aan de orde na de aanslagen in de Verenigde Staten in 2001.
- Na de aanslagen in de Verenigde Staten in 2001 hebben zich in Nederland Islamitische groeperingen gevormd. In België waren soortgelijke groeperingen al lang gevormd voor 2001.
- In Nederland hebben zich in de periode 2001-2004 daadwerkelijk religieuze terroristische acties plaatsgevonden op Nederlandse bodem. In die zelfde periode hebben geen terroristische acties plaatsgevonden op Belgische bodem.
- In België werd op grote schaal plannen gemaakt om terroristische aanslagen te plegen buiten Belgische grondgebied om. In Nederland vond dit op kleinere schaal plaats.

Bovenstaande kan kort in de volgende tabel worden weergegeven:

Probleem	Nederland	België
Naamsbekendheid religieus terrorisme	Na 2001	Voor 2001
Ontstaan Islamitische groeperingen	Na 2001	Voor 2001
Terroristische aanslagen in eigen land plaatsgevonden	Wel plaatsgevonden	Niet
Plannen tot het plegen van aanslagen	Op kleine schaal	Op grote schaal

Tabel 1: verschil in problematiek op het gebied van terrorisme problematiek tussen Nederland en België

In het volgende hoofdstuk wordt besproken hoe het terrorismebeleid is geëvolueerd in Nederland gedurende de periode 2001-2004.

Hoofdstuk 5 Hoe is het antiterrorismebeleid van Nederland geëvolueerd in de periode 2001-2004?

In dit hoofdstuk wordt het terrorismebeleid in Nederland beschreven vanaf het jaar 2001 tot en met het jaar 2004 en dan met name na de aanslagen in de Verenigde Staten. In dit hoofdstuk wordt de volgende vraag beantwoord:

“Hoe is het antiterrorismebeleid van Nederland geëvolueerd in de periode 2001-2004?”

Dit betekent dat de eerste helft van onderzoeksvraag 2 wordt beantwoord. In dit hoofdstuk wordt eerst het antiterrorismebeleid in Nederland voor 11 september 2001 besproken. De aanslagen in de Verenigde Staten kunnen, zoals eerder genoemd, als een keerpunt in het beleidsproces gezien worden. Daarna wordt het beleid besproken dat is opgesteld in Nederland na de aanslagen in de Verenigde Staten en hoe dit beleid uiteindelijk is geëvolueerd gedurende vier jaar.

Een eerste blik op de ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan laat zien dat regelgeving scherper is geworden. Voor de aanslagen in de Verenigde Staten vond het debat omtrent terrorisme niet publiekelijk plaats. Vooral het onzichtbare karakter van dit ‘nieuwe terrorisme’ boezemde bij veel mensen angst in en heeft er voor gezorgd dat er veel nieuwe initiatieven zijn ontstaan op het gebied van terrorismebeleid.

5.1 Antiterrorismebeleid in Nederland voor 11 september 2001

“De reactie van de Nederlandse staat op terroristisch en activistisch geweld kan in ’t algemeen nog het best als beheerst worden betiteld. Dat wil in mijn ogen ten eerste zeggen dat dit geweld, waar mogelijk, niet alleen met geweld wordt gekeerd. Ten tweede wil dit zeggen dat de organisatie en de uitoefening van het tegengeweld zoveel mogelijk worden ingepast in de bestaande organisatie en werking van het politiebestedel.” (Fijnaut, 1989)

Bovenstaande quote van Cyrille Fijnaut geeft een indicatie hoe Nederland omging met terroristisch geweld voor de aanslagen op de Verenigde Staten op 11 september 2001.

Beslissingen op het gebied van terrorismebestrijding werden vaak *ad hoc* genomen en van een lange termijn planning was geen sprake. Dit wordt ook wel *The Dutch Approach* genoemd. Met deze term wordt over het algemeen verwezen naar de mix tussen langdurig onderhandelen en resolute actie die met name de periode gedurende de jaren '70 en '80 kenmerkt. Nederland onderscheidde zich met deze handelwijze van zijn buurlanden, waar gijzelingen vaak met groot militair vertoon werden beëindigd (Crelinsten & Schmid, 1993).

Nederland heeft voor 11 september erg weinig met Jihadi terrorisme te maken gehad en ook weinig met andere soorten terrorisme. Zoals Fijnaut al zei, de uitoefening van tegengeweld tegen terrorisme werd daarom ingepast in het bestaande politiebestedel.

5.2 De eerste stappen na 11 september 2001

Na de aanslagen in de Verenigde Staten werden in Nederland al snel stappen ondernomen om het beleid gericht op terrorisme aan te passen. In de regeringsverklaring van de Nederlandse premier Wim Kok, die opgesteld is na de aanslagen in de Verenigde Staten, gaf de premier aan dat er een telegram naar de Verenigde Staten is gestuurd waarin de Nederlandse regering haar gevoelens van innige deelneming betuigde aan de Amerikaanse regering, aan het gehele Amerikaanse volk en in het bijzonder aan hen die dierbaren hadden verloren of over het lot van hun naasten nog altijd in ernstige onzekerheid verkeerden. Ook stond er in dat de rampzalige gebeurtenissen in de Verenigde Staten, Nederland verplichtte om iedere vorm van terrorisme nationaal of internationaal met meer kracht te bestrijden. “Het is hier dat de democratische krachten in de wereld de handen ineen moeten slaan” aldus toenmalige premier Wim Kok namens de Nederlandse regering van 2001 (NRC, 2001). De eerste stappen om de strijd tegen het terrorisme aan te gaan in Nederland werden hiermee snel gezet. Gelijk na de aanslagen in de Verenigde Staten op 11 september 2001 heeft Nederland stappen ondernomen op het gebied van terrorismebestrijding en veiligheid.

Onder coördinatie van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties op dat moment, Klaas de Vries, werden de bewaking en beveiliging van bepaalde objecten en personen door de regionale politiekorpsen, het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) en de Koninklijke Marechaussee verscherpt. Ook heeft de toenmalige minister van Justitie, Benk Korthals, op dat moment besloten om beveiligingsmaatregelen uit te laten voeren door de Koninklijke Marechaussee op de luchthaven van Schiphol en de regionale vliegvelden. Concreet zijn op dat moment extra beveiligingsmaatregelen afgekondigd die zich richten op de Amerikaanse luchtvaartmaatschappijen, alle vluchten naar de Verenigde Staten en vluchten

naar Israël. Het Nationaal Coördinatiecentrum (NCC) van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft de maatregelen die na 11 september 2001 zijn genomen gecoördineerd (VNO-NCW, 2002).

Minister De Vries heeft verder overleg gepleegd met de commissarissen van de Koningin en het Korpsbeheerberaad over openbare orde aangelegenheden.

5.3 Internationale verantwoordelijkheid

De inzet van de Nederlandse regering op het gebied van bestrijding van terrorisme staat in een drietal doelstellingen na de aanslagen van 11 september 2001.

- Direct doel is het voorkomen van aanslagen.
- De samenleving voorbereiden op de mogelijkheid van een aanslag en om de juiste bewaking en beveiligingsmaatregelen te treffen. De nadruk wordt ook gelegd op de oorzaken van het Islamitische terrorisme en voor wat de tweedeling in de Nederlandse samenleving lijkt te veroorzaken.
- Nadrukkelijk wordt onderkend dat Nederland een internationale verantwoordelijkheid heeft. Inzet is derhalve ook om in Nederland een niveau van veiligheid te handhaven zoals dat is afgesproken in de diverse internationale onderhandelingen (Ministerie van Justitie, 2003).

Nadrukkelijk werd onderkend dat Nederland niet alleen een nationale maar ook een internationale verantwoordelijkheid heeft. Inzet was derhalve ook om in Nederland een niveau van veiligheid te handhaven zoals dat was afgesproken in de diverse internationale overleggen. Nederland wilde op het punt van het beleid inzake de bestrijding van terrorisme een duidelijke verantwoordelijkheid nemen en in de internationale bestrijding van terrorisme een prominente rol spelen. Aangegeven werd dat Nederland grote waarde hecht aan een intensieve gedachtewisseling met haar Europese partners en met de lidstaten van de Verenigde Naties. De internationale gemeenschap reageerde naar aanleiding van de gebeurtenissen op 11 september 2001 direct met een aantal maatregelen. Een van de voornaamste maatregelen betrof dat de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties resolutie 1373 heeft aangenomen. Deze resolutie verplichtte alle lidstaten van de Verenigde Naties om actie te ondernemen inzake het bevechten van internationaal terrorisme. In Resolutie 1373 werd onder andere vastgesteld dat alle lidstaten moeten overgaan tot het bevestigen van

tegoeden en andere financiële of economische middelen van personen die terroristische daden plegen, of pogen te plegen dan wel daaraan deelnemen of de uitvoering ervan vergemakkelijken. Tevens werden de lidstaten verplicht tot het nemen van maatregelen om te verbieden dat financiële of economische middelen aan die personen ter beschikking werden gesteld of dat aan hen financiële of andere verwante diensten werden verleend (Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2003). In Nederland is de uitvoering van Resolutie 1373 ingegaan op 9 april 2003.

5.4 Wet terroristische misdrijven

Vanaf 10 augustus 2004 werd de werving voor de jihad en samenspanning met als doel een ernstig terroristisch misdrijf te plegen, strafbaar. Ook werden misdrijven die worden gepleegd met een 'terroristisch oogmerk', zwaarder gestraft. Met de Wet Terroristische Misdrijven volgde Nederland de Europese richtlijnen voor de bestrijding van terrorisme. De wet wijzigde het Wetboek van Strafrecht en enige andere wetten in verband met de uitvoering van de verplichtingen die voortvloeiden uit het EU-kaderbesluit over terrorismebestrijding. Met dit voorstel worden terroristische misdrijven afzonderlijk omschreven en werden misdrijven die beogen terroristische misdrijven voor te bereiden of gemakkelijk te maken zwaarder bestraft (Eerste kamer, 2002).

De maximale gevangenisstraffen voor misdrijven als doodslag, zware mishandeling, kaping of ontvoering, werden hoger als zij met een terroristisch oogmerk worden gepleegd. In de meeste gevallen werd de strafmaat met de helft verhoogd. In het geval dat er op een misdrijf al een gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaar stond (zoals doodslag), werd de straf verhoogd tot levenslang of maximaal twintig jaar. De maximumstraf voor het werven voor de jihad werd met de wet terroristische misdrijven verhoogd van één naar vier jaar. De rekrutering van potentiële terroristen kon vanaf 10 augustus 2004 ook worden bestraft als het (nog) onduidelijk is of degene die is geworven, ook daadwerkelijk gaat meedoen aan de terroristische aanslagen.

Ook samenspanning met als doel terroristische misdrijven te plegen, werd afzonderlijk strafbaar gesteld vanaf 10 augustus 2004. Deze maatregel beoogde een vereenvoudigd strafrechtelijk optreden tegen terroristische netwerken en bewegingen die opereren in een los en wisselend samenwerkingsverband. Ook werd hiermee de internationale samenwerking bij terrorismebestrijding, inclusief de wederzijdse rechtshulp, vergemakkelijkt. Voor veroordeling wegens samenspanning moest vanaf 10 augustus 2004 worden aangetoond dat

twee of meer personen (waaronder de verdachte) hebben afgesproken om een ernstig terroristisch misdrijf te plegen. Zo'n afspraak of overeenkomst kan worden afgeleid uit de verklaringen van degenen die de afspraak hebben gemaakt, maar kan ook blijken uit getuigenverklaringen of afgeluisterde telefoongesprekken. Voor een veroordeling wegens samenspanning is het verder niet nodig dat het misdrijf ook daadwerkelijk wordt gepleegd (Rijksoverheid, 2004).

5.5 Actieplan Terrorismebestrijding en Veiligheid

Gelijk na de aanslagen in de Verenigde Staten krijgt terrorisme een grote prioriteitspositie voor het kabinet. Dit kan onder meer worden afgeleid uit het *Actieplan terrorismebestrijding en veiligheid* dat op 5 oktober 2001 door de regering naar de Tweede Kamer werd gestuurd (Fijnaut, 2004). Dit actieplan bevat 43 maatregelen waarmee het kabinet de strijd tegen het terrorisme beoogde te intensiveren. De initiatieven richten zich op dat moment op preventie en op snelle opsporing en succesvolle vervolging van gepleegde terroristische misdrijven (Ministerie van Justitie, 2001). Voor de nieuwe maatregelen werd een bedrag van 150 a 200 miljoen gulden begroot.

Het Actieplan richtte zich, zoals eerder gezegd, op maatregelen om daden van terrorisme te voorkomen. Hierbij kan gedacht worden aan de verbetering van de informatiepositie van politie en inlichtingen en veiligheidsdiensten en meer capaciteit voor bewaking en beveiliging van kwetsbare personen en objecten. Ook werd in het Actieplan verwerkt dat de inlichtingen en veiligheidsdiensten extra middelen krijgen om de nieuwe vorm van terrorisme effectief aan te pakken. Daarnaast werd in het Actieplan gesproken over het uitbreiden van biometrie. Het gebruik van lichaamskenmerken is een krachtig instrument bij identificatie van personen. Hierdoor is het makkelijker terroristen te volgen en patronen en netwerken te ontrafelen (Ministerie van Justitie, 2001). Uit oogpunt van preventie dringt Nederland vervolgens op Europees niveau aan op verbetering van visumbeleid en het centraal beschikbaar stellen van informatie over afgegeven visa binnen de Europese Unie. Daarnaast kreeg de Koninklijke Marechaussee meer personeel om de buitengrenscontroles te intensiveren en het Mobiel Toezicht Vreemdelingen te versterken. Het Actieplan ging verder ook in op de maatregelen die gelijk zijn genomen na de aanslagen in de Verenigde Staten. Dit gebeurde onder meer door intensiever toezicht en extra gatecontroles uit te laten voeren door de Koninklijke Marechaussee. Internationaal pleitte Nederland voor invoering van honderd procent controle van alle ruimbagage en betere beveiliging van de cockpit. Het Actieplan gaf

ook aan dat het kabinet ook maatregelen zou gaan treffen ter bescherming van de infrastructuur van overheid en bedrijfsleven.

Naast preventie behandelde het Actieplan ook snelle opsporing en succesvolle vervolging van gepleegde terroristische misdrijven. Het Actieplan gaf aan dat er een flinke uitbreiding van de capaciteit nodig was voor opsporing en vervolging van terroristische misdrijven. Dit om voor een intensivering te zorgen in de bestrijding van terrorisme als vorm van zware georganiseerde criminaliteit. De bedoeling, volgens het Actieplan, was dat de Korps Landelijke Politie Diensten (KLPD) en het Openbaar Ministerie (OM) meer personeel kregen, vooral rechercheurs en analisten. Het mensensmokkelteam bij de Unit Mensensmokkel kreeg eveneens meer capaciteit volgens het Actieplan. Dit om te onderzoeken of er een verband is tussen mensensmokkel en terrorisme. Daarnaast werd in het Actieplan vermeld dat er technologische maatregelen genomen moeten worden zoals de uitbreiding van de interceptiecapaciteit van satellieten (Ministerie van Justitie, 2001).

5.6 Ministeriële Stuurgroep Terrorisme Bestrijding en Veiligheid (MSTV)

Het Actieplan is niet het enige middel wat na de aanslagen in de Verenigde Staten werd gebruikt om terrorisme te bestrijden. Ter versterking van de onderlinge afstemming en beleidscoördinatie wordt op 18 september 2001 een ministeriële stuurgroep terrorisme bestrijding en veiligheid (MSTV) ingesteld onder leiding van de premier Wim Kok. Daarnaast zijn beide vice-ministerpresidenten en de eerstverantwoordelijke ministers; minister van Justitie, minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, minister van Financiën, minister van Defensie, minister van Verkeer en Waterstaat en de minister van Buitenlandse zaken lid van de stuurgroep (Kamerstuk 27295, nr. 10, 2001).

5.7 Bijzondere Bijstandseenheden

Al lang vóór de aanslagen van 11 september 2001 werd er binnen en buiten de kring van de Bijzondere Bijstandseenheden (BBE'n) gediscussieerd over de inrichting, de aansturing en het optreden van deze eenheden. De discussie handelde over de vraag of de BBE nog wel in alle opzichten beantwoordde aan de eisen van de tegenwoordige tijd (Fijnaut, 2004). De terroristische aanslagen in de Verenigde Staten scherpten de discussie hieromtrent nog sterker aan.

In het Actieplan terrorismebestrijding en veiligheid, zoals eerder is genoemd, werden de BBE genoemd onder punt 34. Een nadere analyse en uitbreiding van de BBE-capaciteit bij zowel de politie als bij Defensie zouden plaatsvinden, aldus het Actieplan (Ministerie van Justitie, 2004).

In de opeenvolgende voortgangsrapportages betreffende het Actieplan Terrorismebestrijding en Veiligheid die sindsdien naar de Tweede Kamer werden gezonden, is aangegeven dat de beloofde uitbreiding van de BBE-capaciteit is gerealiseerd via versterking van één van de BBE'n - de BBE-M (Mariniers) – met 65 extra functieplaatsen voor onder meer de oprichting van een derde peloton en de aanpassing van de bestaande (verkenning) teams ter ondersteuning van de BBE-M-pelotons (Fijnaut, 2004).

Op 1 juli 2006 heeft de KLPD er een nieuwe dienst bij, de Dienst Speciale Interventies (DSI). Dit betekent een einde aan het oude BBE stelsel. De DSI is een overkoepelend orgaan welke een aantal *units* onder zich heeft. Onder de DSI vallen de *units* interventie en expertise en operationele ondersteuning¹.

5.8 Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding

In 2004 werd door de Nederlandse overheid een Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb) ingesteld. Dit werd gedaan om de bestrijding van het terrorisme, waar verschillende actoren bij betrokken zijn, te coördineren. Tot januari 2009 werd de functie van NCTb vervuld door Tjibbe Joustra. (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2005)

5.9 Integratie

In 2003 spreekt minister van Justitie, Piet Hein Donner, dat Nederland met zijn op democratie en individuele vrijheid gebaseerde systeem ernstig wordt bedreigd. Deze bedreiging heeft veel te maken met de polarisatie die er op dat moment heerst tussen moslims en niet-moslims. Die polarisatie zou alleen maar groeien, na de moord op Theo van Gogh, in de toekomst. Om de polarisatie aan te pakken is integratie en participatie van immigranten in de Nederlandse samenleving een absolute vereiste. Op die manier zullen de immigranten minder vatbaar zijn voor anti-westerse en ondemocratische opvattingen van radicaal-islamitische personen en organisaties. Grote waarde werd gehecht aan een goed aansluitend traject dat begint bij deugdelijke inburgering en doorloopt via goed onderwijs naar volwaardige

¹ http://www.arrestatieteam.nl/eenhedenbinnenland/dienst_speciale_interventies-DSI.php

arbeidsparticipatie. Er heersten identiteitsproblemen onder tweede en derde generatie moslimimmigranten. Dit duidde op de noodzaak voor een langdurig investering in hen. Ook was de Nederlandse samenleving als geheel aanspreekbaar op voorkoming van het in bepaalde hoek drukken van moslimgemeenschappen. Vergroting van de eigen weerbaarheid van moslimgemeenschappen geschiedt dan ook vanuit het uitgangspunt dat de ander erbij hoort en dat het aanspreken op elkaars waarden en normen een wederkerig karakter draagt. Volgens Donner zou er nationaal gewerkt moeten worden aan versterking van de cohesie van de Nederlandse samenleving (Ministerie van Justitie, 2003). Het dreigende isolement van een aanzienlijk aantal migranten kan volgens de minister van Justitie slechts worden voorkomen door gerichte investeringen te maken ten behoeve van nieuwkomers in onderwijs, inburgering en de arbeidsmarkt. Op deze wijze zou een halt toegeroepen worden aan de tendens naar radicalisering en extremisme in Nederland.

5.10 Conclusie

In dit hoofdstuk is gekeken hoe het terrorismebeleid in Nederland is geëvolueerd tussen 2001 en 2004. Voorafgaand aan dit gedeelte van het hoofdstuk is de balans opgemaakt hoe het terrorismebeleid tot 2001 er uit zag. Gesteld kan worden dat Nederland voor de aanslagen in de Verenigde Staten niet een specifiek terrorismebeleid had opgesteld. Het gevestigde politiebestedel nam tegengeweld tegen terrorisme onder zijn hoede, in de vorm van gespecialiseerde eenheden.

Na de aanslagen in de Verenigde Staten heeft Nederland snel gereageerd en zijn beleid aangepast. Net na de aanslagen zijn de beveiligingsmaatregelen van bepaalde personen en objecten verscherpt, zoals de luchthaven Schiphol en regionale luchthavens. Op langere termijn werd zelfs de wet veranderd ten opzichte van terrorisme. Zo worden post 2001 en specifiek vanaf 10 april 2004 terroristische acties harder gestraft en wordt de werving voor de jihad strafbaar gesteld. Tevens wordt gelijk na de aanslagen het Actieplan Terrorisbestrijding en Veiligheid opgesteld dat 43 maatregelen bevat waarmee het kabinet de strijd tegen het terrorisme wil intensiveren. Deze initiatieven richten zich op dat moment op preventie en op snelle opsporing en succesvolle vervolging van gepleegde terroristische misdrijven.

De nadruk werd tevens gelegd op integratie. Migrantten moeten volgens de toenmalige minister van Justitie, Donner, niet in een isolement raken en er zal gewerkt moeten worden aan cohesie binnen de Nederlandse samenleving.

Geconcludeerd kan worden dat na de aanslagen in de Verenigde Staten het terrorisme debat publiekelijk werd gemaakt. Dit bracht onveiligheidsgevoelens met zich mee maar door de verschillende maatregelen die de Nederlandse autoriteiten in de periode 2001-2004 namen om de strijd aan te gaan met het terrorisme, kon de burger zien dat er wat gedaan werd aan het de mogelijke dreiging van terroristische aanslagen. Ook werden de autoriteiten harder en werd de term ‘terrorisme’ gebruikt in plaats van ‘politiek gewelddadig activisme’. De aanslagen in de Verenigde Staten hebben er voor gezorgd dat het terrorismebeleid in Nederland werd verscherpt en hebben het terrorisme debat doen oplaaien; zowel voor het publiek als bij beleidsmakers.

Om een vergelijking te maken tussen Nederland en België op het gebied van terrorismebeleid zal in het volgende hoofdstuk het terrorismebeleid van België worden besproken en hoe dit is geëvolueerd in België gedurende de periode 2001-2004.

Hoofdstuk 6 Hoe is het antiterrorismebeleid van België geëvolueerd in de periode 2001-2004?

In dit hoofdstuk wordt het terrorismebeleid in België beschreven vanaf het jaar 2001 tot en met het jaar 2004 en dan met name na de aanslagen in de Verenigde Staten. België neemt een unieke positie in, aangezien het op het moment van de aanslagen voorzitter is van de Europese Unie. In dit hoofdstuk wordt de tweede helft van onderzoeksvraag 2 beantwoord.

“Hoe is het antiterrorismebeleid van België geëvolueerd in de periode 2001-2004?”

In dit hoofdstuk wordt eerst de situatie omtrent het antiterrorismebeleid voor 11 september 2001 besproken. Daarna wordt het beleid besproken dat is opgesteld na de aanslagen in de Verenigde Staten en hoe dit uiteindelijk is geëvolueerd gedurende vier jaar.

Een vergelijking tussen beide landen wordt gemaakt en er wordt aangegeven in hoeverre het beleid in de periode 2001-2004 is geconvergeerd.

6.1 Antiterrorismebeleid in België voor 11 september 2001

Zoals in hoofdstuk 4 duidelijk is gemaakt, heeft de Belgische politie vanaf het midden van de jaren '80 onderzoek gedaan naar religieus terrorisme. In België ligt de bestrijding van terrorisme in de handen van twee organen. Het eerste orgaan is de Veiligheid van de Staat (VS) en staat onder leiding van de minister van Justitie. Het tweede orgaan is de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid (ADIV) en staat onder de minister van Defensie. Deze twee organen hebben altijd samengewerkt met de Federale Politie (Coolsaet & de Swiedelande, 2007).

De Veiligheid van Staat kent zijn oorsprong in het jaar 1830. In dat jaar worden door het Voorlopig Bewind vijf ministeriële departementen opgericht, waaronder de Openbare Orde. De Openbare Veiligheid krijgt meteen bevoegdheden, zoals de binnenlandse veiligheid, algemene politie, gevangenen, huizen van bewaring en weldadigheid, en de aflevering van paspoorten. Door de jaren heen is er veel gewijzigd in de bevoegdheden van het orgaan en de precieze benaming er van; wat uiteindelijk zou resulteren in de Veiligheid van de Staat. Tot 31 december 1993 maken de VS en de Dienst Vreemdelingenzaken samen het Bestuur van de Openbare Veiligheid uit. Op 1 januari 1994 werd de Dienst Vreemdelingenzaken echter

overgeheveld naar het ministerie van Binnenlandse Zaken. Daarnaast komt de Veiligheid van de Staat rechtstreeks onder het gezag van de minister van Justitie te staan (Veiligheid van de Staat, 2009).

De ADIV is een onderdeel van het leger. Haar eerste taak bestaat uit het inwinnen en analyseren van inlichtingen die betrekking hebben op elke activiteit die de onschendbaarheid van het nationaal grondgebied, de militaire defensieplannen, de vervulling van de opdrachten van de strijdkrachten, of de veiligheid van de Belgische onderdanen in het buitenland bedreigt of zou kunnen bedreigen. Daarnaast moet de ADIV zorgen voor de militaire veiligheid van personeel dat afhangt van Defensie en van militaire installaties en geheimen. Net zoals de Veiligheid van de Staat voert de militaire inlichtingendienst ook veiligheidsonderzoeken naar personen die moeten werken met geheime informatie en kan zij haar medewerking of technische bijstand verlenen aan het gerecht (Ministerie van Defensie, 2009). De opdrachten van de ADIV zijn bepaald in het artikel 11 van de “Wet houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten” op 30 november 1998. Deze wet duidt eveneens aan dat de minister van Defensie het gezag heeft over de ADIV. Om haar opdrachten te vervullen heeft de ADIV vier ondergeschikte Divisies ter beschikking, zijnde: de Divisie Inlichtingen, de Divisie Veiligheid, de Divisie Veiligheidsinlichtingen en de Divisie Beleidsondersteuning (Ministerie van Defensie, 2009).

Om de twee organen te controleren werd op 18 juli 1991 het Vast Comité van Toezicht op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Vast Comité I) opgericht. Dit is een permanent en onafhankelijk controleorgaan. Het Vast Comité is belast met de controle op de activiteit en de werking van de Veiligheid van de Staat en van de Algemene Dienst inlichting en veiligheid. De controle slaat in beginsel zowel op de rechtmatigheid en de doelmatigheid, als op de coördinatie (Vast comité van Toezicht op de inlichtingen en veiligheidsdiensten, 2009).

Naast bovenstaande organen is na het dreigende religieus terrorisme in de jaren '80 een speciale anti-terrorisme eenheid opgericht binnen de federale politie die zich wijdt aan de radicale Islam. De federale politie beschikt verder over de dienst „Terrorisme en Sekten” en de dienst “Terrorisme en Openbare Orde”. De regering beschikt naast de twee bovenstaande beschreven organen, over de Antiterroristische Gemengde Groep (AGG). De AGG werd in 1984 opgericht door toenmalig minister van Justitie Jean Gol en bestaat uit leden van zowel de politie als de Staatsveiligheid. Hoofdopdracht is informatie in te winnen en die tegen het licht te houden. De AGG verzameld, analyseert en evalueert alle informatie over zaken die een bedreiging vormen voor België. Op basis daarvan kunnen maatregelen genomen worden.

In 1988 werd tevens het Algemene Directie Crisiscentrum (ADCC) opgericht met Koen Dassen als eerste hoofd (Coolsaet & de Swiedelande, 2007). Dit orgaan staat 24 uur per dag ten dienste van de federale regering en kan in geval van een crisis de Belgische autoriteiten bijstaan door middel van het verspreiden van informatie. Die functie van algemene waakzaamheid laat de regering toe om snel en accuraat te handelen indien de situatie dat vereist.

6.2 De eerste stappen na 11 september 2001

De traditionele bevoegdheden in België op het gebied van terrorismebestrijding veranderden na de aanslagen in de Verenigde Staten. Nadat het nieuws over de aanslagen in de Verenigde Staten België bereikte verklaarde toenmalig premier Guy Verhofstadt “geschokt en verslagen” te zijn (De Standaard, 2001). Verhofstadt bevond zich op dat moment in de Oekraïne. Minister van Defensie, op dat moment André Flahaut, roept de legertop bijeen. De krijgsmacht schakelde over van de normale fase Alfa naar de tweede veiligheidsfase Bravo, wat voor verscherpte waakzaamheid staat aan alle in- en uitgangen van militaire kwartieren. Bravo is de tweede in de schaal van vier alarmfases waarbij de vierde zo goed als gelijkstaat met oorlog. In het hoofdkwartier van Evere evacueerde de NAVO al het personeel dat er niet strikt nodig was. De waakzaamheid in de radarcentra van Glons bij Luik en het radarstation van Semmerzake in Oost-Vlaanderen werden verhoogd. Deze radarcentra bewaken allebei het Belgisch luchtruim. Vier F16-straaljagers op de basissen van Kleine Brogel en Florennes stonden klaar om op te stijgen. Ook het ministerie van Binnenlandse Zaken schoot meteen in actie. Toenmalig minister Antoine Duquesne riep het crisiscentrum bijeen om de veiligheidsmaatregelen in werking te zetten. De politiediensten werden gemobiliseerd in Brussel, Schaarbeek en Antwerpen met opdrachten om strategische punten zoals Amerikaanse, Israëlische, Palestijnse en Europese diplomatieke, culturele en religieuze gebouwen scherper te bewaken. Ook de patrouilles, zowel mobiel als te voet, werden versterkt (De Standaard, 2001).

Dit onderzoek gaat verder niet in op de regelgeving van Europa als geheel, maar de unieke positie die België op het moment van de aanslagen heeft is noemenswaardig. Zoals eerder is gezegd, had België op het moment van de aanslagen in de Verenigde Staten het voorzitterschap van de Europese Unie in handen. België heeft op dat moment gelijk aangeboden om België als basis te nemen voor Trans-Atlantische samenwerking op het

gebied van contraterrorisme. Op die manier werd ook de positie die Europa in de wereld inneemt versterkt.

België organiseerde een bijeenkomst op 21 september 2001, slechts tien dagen na de aanslagen in de Verenigde Staten, met afgevaardigden van elke EU lidstaat. Op deze bijeenkomst werd gesproken over maatregelen die de EU als geheel kon nemen tegen terrorisme. De top van staatshoofden en regeringsleiders van de Europese Unie riepen op tot een “zo groot mogelijke wereldomspannende coalitie” tegen het terrorisme “onder auspiciën van de Verenigde Naties” (Wouters, 2002). Of dit is gerealiseerd valt natuurlijk te betwisten. De Verenigde Staten hebben veelal unilateraal gehandeld op grond van het recht op zelfverdediging, een militaire actie in Afghanistan op touw gezet en het Taliban-regime ten val gebracht (Wouters, 2002). Deze scriptie richt zich echter niet op deze kwestie, en daarom zal er niet verder op in worden gegaan. Wel wordt de rol van België in dit geheel verder besproken.

België stelde voor om een *European Intelligence Unit* op te starten, maar dit voorstel werd niet goedgekeurd. Wel is er een *Counter-Terrorism Group* opgericht, waar België de basisprincipes voor opstelde waarop verder gebouwd kon worden (Coolsaet & de Swiedelande, 2007). Dit resulteerde, zoals eerder genoemd, in het kaderbesluit van de Europese Unie, wat later werd omgezet in Belgisch recht. Voordat deze wet er was voorzag het Belgisch recht niet in specifieke strafbepalingen zoals eerder is vermeld, noch in een gepaste wetgeving op grond waarvan feiten van terroristische aard strafbaar worden gesteld. Het waren de bepalingen van het Belgisch strafrecht bijvoorbeeld inzake moord, opzettelijke verwondingen en gijzeling die van toepassing waren op misdrijven die als terroristisch zouden kunnen worden beschouwd (Federale Politie, 2004). Dit veranderde allemaal na het doorvoeren van het kaderbesluit van de Europese Unie.

6.3 Internationale verantwoordelijkheid

Naar aanleiding van Resolutie 1373 heeft ook België maatregelen genomen. België heeft na de aanslagen in de Verenigde Staten meer inspanningen verricht om de financiering van terrorisme op te sporen en te blokkeren. Gezegd moet worden dat de autoriteiten hier niet veel aandacht aan besteden aangezien de bedragen die omgaan bij Belgische terroristische acties niet erg hoog zijn. Daarnaast zijn de meeste transacties die verdacht werden van terroristische bedoelingen uiteindelijk gezuiverd van een link naar het terrorisme.

6.4 Wet betreffende terroristische misdrijven

Zoals in hoofdstuk 4 vermeld is, was er voor 2003 geen wet waarin terrorisme als een strafbaar feit werd bestempeld. Voor 2003 werden straffen gerelateerd aan terrorisme gebaseerd op ‘rand’ misdrijven uit het normale strafrecht. Dit veranderde op 19 december 2003 toen in België de concepten terroristisch misdrijf en terroristische groepering werden opgenomen in het strafwetboek. Zo zijn de Belgische autoriteiten vanaf 19 december 2003 beter uitgerust om terroristische misdrijven en groeperingen te vervolgen (Federale Politie, 2003). Het kaderbesluit en de nieuwe wet hebben drie doelstellingen:

1. een stevige houvast bieden teneinde de vervolging van terroristische misdrijven
2. straffen voor bepaalde soorten terroristische misdrijven strenger maken
3. de omschrijving van een terroristische groep en de strafbepaling voor personen die deelnemen aan activiteiten van een terroristische groep of de leiding ervan waarnemen

Indien misdrijven als terroristisch worden aangemerkt zullen straffen worden verzwaard. Met deze wetsveranderingen volgde België de eerder genoemde Europese richtlijnen voor de bestrijding van terrorisme op.

6.5 Uitbreiding

Na de aanslagen in de Verenigde Staten bereidde het personeel van de Veiligheid van de Staat zich uit met twintig procent en in 2003 is het personeelsaantal zelfs verdubbeld ten opzichte van voor de aanslagen. Daarnaast heeft de terrorisme eenheid bij de Federale Politie zich verdriedubbeld na de aanslagen.

Ook de wettelijke mogelijkheden om het terrorisme te bestrijden werden aangescherpt in België na de aanslagen in de Verenigde Staten. In januari 2003 heeft de toenmalige minister van Justitie, Marc Verwilghen, een verzoek ingediend bij het parlement om bij wet vast te leggen dat “speciale onderzoeksmethoden” mogen worden gebruikt door de politie. Met deze speciale bevoegdheden wordt het politieke fiat voor de politie om zo bijvoorbeeld gesprekken af te tappen van eventuele verdachten bedoeld. Dit voorstel werd pas in een later stadium aangenomen, niet meer in de periode 2001-2004 (Coolsaet & de Swiedelande, 2007).

6.6 Samenwerking met de Verenigde Staten

De Belgische autoriteiten hebben in de strijd tegen het terrorisme de samenwerking vergroot met de Verenigde Staten op verschillende niveaus; op bilateraal niveau en als lidstaat van de Europese Unie. Op bilateraal niveau hebben de Belgische autoriteiten zich bij verschillende Amerikaanse initiatieven aangesloten. In juni 2002 heeft de haven van Antwerpen zich bijvoorbeeld aangesloten bij de “*Department of Homeland Security’s Container Security Initiative*” (Coolseae & de Swiedelande, 2007). Het doel hiervan is dat eventueel bij terrorisme betrokken maritieme ladingen worden geïdentificeerd en onderzocht voordat ze verscheept worden naar de Verenigde Staten. Na Antwerpen sloot ook Zeebrugge zich aan bij het Amerikaanse initiatief.

6.7 Conclusie

In dit hoofdstuk is gekeken hoe het terrorismebeleid in België is geëvolueerd tussen de jaren 2001 en 2004. Voorafgaand aan dit gedeelte van het hoofdstuk is de balans opgemaakt hoe het terrorismebeleid tot 2001 er uit zag. Gesteld kan worden dat tot 2001 de bestrijding van terrorisme in de handen van twee organen lag in België. Het eerste orgaan is de Veiligheid van de Staat (VS), onder leiding van het ministerie van Justitie. Het tweede orgaan is de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid (ADIV), onder leiding van het ministerie van Defensie. Deze twee organen werkten altijd nauw samen met de federale politie.

Na de aanslagen in de Verenigde Staten werd er meer mankracht beschikbaar gesteld voor de Veiligheid van de Staat. Daarnaast werd er meer personeel ingezet bij de federale politie die zich specifiek bezig houden met het bestrijden van terrorisme. Ook gaat België in de periode 2001-2004 meer samenwerken met de Verenigde Staten en dan in het bijzonder op het vlak van beschermen van de havens in België.

Resteert de vraag in hoeverre het beleid van beide landen in de periode 2001-2004 is geconvergeerd tussen Nederland en België. De verschillen zijn:

- In België spreken de autoriteiten eerder van de term terrorisme, ook voor de aanslagen in de Verenigde Staten. In Nederland spreekt men van ‘politiek gewelddadig activisme’ in plaats van terrorisme voor de aanslagen in de Verenigde Staten.
- In België werden ver voor de aanslagen in de Verenigde Staten eenheden opgericht die zich inzetten voor de bestrijding van het terrorisme. Zo werd het AGG in 1984

opgericht. Dit werd in België dan ook gedaan door de terrorisme eenheid bij de federale politie uit te breiden. In 2004 werd in Nederland bijvoorbeeld de nadruk op terrorisme gelegd door een NCTb aan te stellen. In België werd afzonderlijk een eenheid opgericht die de bestrijding van het terrorisme tegengaat, in Nederland gebeurde dit binnen het bestaande politieapparaat (Klerks, 1988)

- In Nederland komt terrorisme pas na de aanslagen in de Verenigde Staten op de politieke agenda te staan, in België al daarvoor.
- In Nederland legt men na de aanslagen in de Verenigde Staten de nadruk op integratie. Dit wordt gebruikt als beleid om terrorisme te bestrijden. In België gebeurt dit echter niet.

Bovenstaande kan beknopt in de volgende tabel worden weergegeven.

Gebeurtenis	Nederland	België
Het gebruiken van de term terrorisme	Na 2001	Voor 2001
Oprichten antiterrorisme eenheden	Na 2001	Voor 2001
Terrorisme op de politieke agenda	Na 2001	Voor 2001
Nadruk leggen op integratie na 9/11	Gebeurt wel	Gebeurt niet

Tabel 2: Verschil in terrorismebeleid tussen Nederland en België

Uit bovenstaande tabel kan geconcludeerd worden dat het beleid ten opzichte van terrorisme in Nederland en België op verschillende punten is geconvergeerd. In 2001 gebruikte Nederland de term terrorisme nog niet, waren er nog geen terrorisme eenheden en stond terrorisme nog niet hoog op de politieke agenda. In 2004 was dit wel het geval voor al deze punten. België gebruikte de term terrorisme al, er waren al wel terrorisme eenheden en terrorisme stond al wel op de politieke agenda in 2001. In 2004 was dit nog steeds het geval. Gesteld kan worden dat in 2004 Nederland en België een meer geconvergeerd beleid uitvoerden. Het enige punt waarop geen convergentie is ontstaan is het integratie punt. In Nederland werd wel de nadruk op integratie gelegd en in België niet. Convergentie vond verder wel plaats op de andere punten uit de tabel.

Uit de bovenstaande tabel kan ook een terugkoppeling worden gemaakt naar de eerder genoemde hype omtrent terrorisme die lijkt te zijn ontstaan in Nederland (Coolsaet, 2008). Het gebruiken van de term terrorisme, het oprichten van anti terrorisme eenheden en het hebben van terrorisme op de politieke agenda gebeurt in Nederland allemaal na de aanslagen in de Verenigde Staten terwijl dit in België al voor die tijd plaatsvond. Dit kan een verklaring zijn voor de hype die ontstaan is in Nederland. Voor Nederland was terrorisme voor de aanslagen in de Verenigde Staten een relatief nieuw fenomeen, in België was men voor de aanslagen ook al meer bekend met dit fenomeen. Gesteld kan worden, dat door deze hype er in 2004 meer sprake was van convergentie op het gebied van terrorismebeleid in Nederland en België.

In hoofdstuk 7 zullen de causale mechanismen van Knill en Holzinger besproken worden. Deze causale mechanismen zijn van belang om in een later stadium de oorzaken van de beleidsconvergentie aan te geven.

Hoofdstuk 7 Causale mechanismen en faciliterende factoren

De eerder aan bod gekomen causale mechanismen en faciliterende factoren zullen in dit hoofdstuk beschreven worden en er wordt gekeken of de causale mechanismen in de periode 2001-2004 in beide landen daadwerkelijk aanwezig zijn geweest. Dit heeft als doel de volgende deelvraag te beantwoorden:

“Welke causale mechanismen en faciliterende factoren kunnen volgens Knill en Holzinger convergentie in de hand werken en zijn deze in Nederland en België voorhanden?”

Deze causale mechanismen en faciliterende factoren zijn in hoofdstuk twee, in het theoretisch kader, al aan bod gekomen. Toch zullen ze in dit hoofdstuk wederom besproken worden en zullen de mechanismen en faciliterende factoren toe worden gepast op terrorisme en terrorismebeleid. Ook al wordt in dit onderzoek niet de nadruk gelegd op de faciliterende factoren, ze kunnen niet zomaar worden vergeten. Vandaar dat in dit hoofdstuk de faciliterende factoren ook zullen worden besproken en op welke wijze deze zouden kunnen worden toegepast op terrorisme en terrorismebeleid.

7.1 Causale mechanismen

Er zijn, zoals eerder genoemd, vijf causale mechanismen die beleidsconvergentie in de hand kunnen werken:

- 1 Onafhankelijke probleemoplossing
- 2 *Coercive isomorphism*
- 3 Internationale harmonisatie
- 4 Gereguleerde competitie
- 5 Transnationale communicatie (Holzinger en Knill, 2005)

Om duidelijk te maken wat de verschillende mechanismen die beleidsconvergentie veroorzaken inhouden, toont het volgende schema aan op welke manier welk causaal mechanisme beleidsconvergentie veroorzaakt. Na de weergave van het schema zullen de verschillende aspecten van de beleidsconvergentie theorie worden toegepast op terrorisme en

het terrorismebeleid. Op die manier wordt vastgesteld waar in hoofdstuk 8 opgelet dient te worden.

Causaal mechanisme	Beleidsconvergentie door
Onafhankelijke probleemoplossing <i>Coercive isomorphism</i> Internationale harmonisatie Gereguleerde competitie Transnationale communicatie	Gelijke, maar niet gecoördineerde aanpak van een probleem. Internationale organisaties leggen beleidsconvergentie op door ongelijkheden in politieke en/of economische macht. Internationaal of supranationaal recht, internationale samenwerking, gezamenlijke problemen en oplossingen, interdependentie, vrijwillige beleidstransfer. Economische integratie, eenmaking van markten en competitie. Communicatie, en informatie-uitwisseling, interdependentie, <i>lesson-drawing</i> en transnationale beleidsexperts.

Tabel 3: Overzicht van causale mechanismen als oorzaak voor beleidsconvergentie

7.2 De mechanismen toegepast op de periode 2001-2004

In dit deel van het hoofdstuk zal gekeken worden of de genoemde causale mechanismen op het gebied van terrorisme en terrorisme beleid in de periode 2001-2004 aanwezig zijn in Nederland en België. Per causaal mechanisme zal aan de hand van de kenmerken van dat mechanisme worden besproken of deze wel of niet aanwezig is.

7.2.1 Onafhankelijke probleemoplossing

Onafhankelijke probleemoplossing wordt gekenmerkt door:

1. Gelijke, maar niet gecoördineerde aanpak van een probleem

Onafhankelijke probleemoplossing is een gelijke maar niet gecoördineerde aanpak van een zelfde probleem. Voornaam is dat er geen communicatie plaatsvindt tussen de landen waartussen het beleid gelijk wordt (Bennet, 1991 in Holzinger en Knill, 2005).

In het geval van terrorismebeleid in Nederland en België gaat dit gedeeltelijk op. Voor de aanslagen in de Verenigde Staten is er nauwelijks sprake van samenwerking op het gebied van terrorismebestrijding tussen Nederland en België. België werd al in de jaren '80 en '90 geconfronteerd met het fenomeen religieus terrorisme en heeft daarop acties ondernomen om dit aan te pakken terwijl Nederland op dat moment daar amper mee bezig was. In België sprak men eerder over de term terrorisme en zijn er speciale terrorisme eenheden opgericht binnen de politie om dit fenomeen te bestrijden. In Nederland sprak men een lange tijd over politiek gewelddadig activisme in plaats van de term terrorisme. Na de aanslagen in de Verenigde Staten is men in Nederland de term terrorisme ook gaan gebruiken. Voor de aanslagen in de Verenigde Staten kan men niet spreken van onafhankelijke probleemoplossing omdat er op dat moment geen gelijke aanpak van het probleem bestond. Na de aanslagen veranderde dit en ontstond een gelijke aanpak van het terrorisme probleem.

Het fenomeen terrorisme werd voor een deel gecoördineerd en voor een ander deel niet gecoördineerd. Wat coördinatie betreft werden Nederland en België door zowel EU regelgeving als Resolutie 1373 van de Verenigde Naties na de aanslagen verplicht om enkele zelfde maatregelen te nemen; hiermee hebben de beide landen tegelijk een zelfde aanpak van het probleem. Tevens hebben beide landen wettelijke aanpassingen gedaan om het terrorisme beter te kunnen bestrijden. Ook werden in beide landen uitbreidingen gedaan van mankracht bij verschillende terrorisme bestrijding gerelateerde organen. In België waren er in tegenstelling tot Nederland namelijk al voor de aanslagen in de Verenigde Staten al meer organen betrokken bij terrorismebestrijding. De uitbreiding die in Nederland plaatsvond kan daarmee eerder gezien worden als een inhaalslag op België.

Gesteld kan worden dat voor het grootste gedeelte een niet gecoördineerde aanpak plaatsvond. Wel kan een gelijke aanpak ook terug gevonden worden, dit wordt vooral veroorzaakt door de regelgeving van de EU. Daarom kan gesteld worden dat onafhankelijke probleemoplossing **wel** opgaat.

7.2.2 Coercive isomorphism

Coercive isomorphism wordt gekenmerkt door:

1. Beleid van internationale organisaties
2. Dwang/opleggen van beleid
3. Ongelijkheden in politieke en/of economische macht

De eerste eigenschap van *coercive isomorphism* is dat het beleid geconvergeerd dient te worden door toedoen/op bevel van een internationale organisatie of een ander land (Holzinger en Knill, 2005, Knill, 2005). Gesteld kan worden dat na de aanslagen in de Verenigde Staten beleid geconvergeerd diende te worden op bevel van een internationale organisatie; de EU. Zo zijn er verplichtingen die voortvloeien uit het EU-kaderbesluit over terrorismebestrijding dat na de aanslagen in de Verenigde Staten is opgesteld. Met dit voorstel werden terroristische misdrijven afzonderlijk omschreven en werden misdrijven die beogen terroristische misdrijven voor te bereiden of gemakkelijk te maken zwaarder bestraft, zoals eerder is vermeld. Nederland en België vervulden beide deze verplichting door de wetten aan te passen. Daarnaast is Resolutie 1373 van de Verenigde Naties ook een internationale regeling waar alle lidstaten van de VN zich aan moeten houden. Toch passen Nederland en België hun terrorismebeleid na de aanslagen in de Verenigde Staten niet enkel aan op die punten die door de VN zijn gesteld. Beide landen stellen namelijk apart van elkaar beleid op en dwingen elkaar niet om dit nationaal geformuleerde terrorismebeleid over te nemen.

De tweede eigenschap van *coercive isomorphism* is dat beleidsconvergentie opgelegd dient te worden (Knill en Holzinger, 2005, Knill, 2005). De woorden “gedwongen” en “misbruiken²” in de definitie van *coercive isomorphism* zijn hier daarmee van cruciaal belang (Bennett et. al, 1991 in Knill, 2005). Van dwang en misbruik kan in dit geval geen sprake zijn aangezien België en Nederland als EU-lidstaten zelf akkoord zijn gegaan met het EU kaderbesluit en in het raamwerk van de Verenigde Naties met Resolutie 1373. Na de aanslagen in de Verenigde Staten ontstond er een grote wil om de strijd aan te gaan met het terrorisme. In deze situatie was er geen sprake dat de EU Nederland en België dwong om

² “Imposition refers to constellations where countries or international organizations force other countries to adopt certain policies by exploiting asymmetries in political or economical power” (Bennett et. al in Knill, 2005)

bepaalde maatregelen te nemen. Natuurlijk moeten Nederland en België wel aan het kaderbesluit van de EU voldoen, maar de EU hoeft geen dwangmiddelen in te zetten aangezien Nederland en België zelf hebben ingestemd met het kaderbesluit. Van misbruik van macht is al helemaal geen sprake.

De derde eigenschap, het opleggen van beleid door economische of politieke macht, is in dit geval niet van toepassing aangezien er geen enkel bewijs te vinden is van het opleggen van beleid door politieke of economische machtigere landen op andere landen.

Geconcludeerd kan worden dat *coercive isomorphism* **niet** aanwezig is in dit geval. Van afdwingen van beleidsconvergentie door een internationale organisatie en/of van misbruik van politieke of economische macht is evenmin sprake.

7.2.3 Internationale harmonisatie

Internationale harmonisatie wordt gekenmerkt door:

- 1 Internationaal of supranationaal recht
- 2 Internationale samenwerking
- 3 Gezamenlijke problemen en oplossingen
- 4 Interdependentie tussen landen
- 5 Vrijwillige beleidstransfer

De eerste eigenschap, internationaal of supranationaal recht, gaat in dit geval op. Dit heeft te maken met het feit dat de EU haar lidstaten maatregelen heeft opgelegd op het gebied van wetgeving. De EU heeft de lidstaten verplicht om wetten te veranderen op het gebied van terrorismebestrijding, dit vloeide voort uit het eerder genoemde EU kaderbesluit, en dat hebben Nederland en België dan ook gedaan. Toch zijn de wetten die in beide landen zijn opgesteld niet identiek, de strekking mag dan hetzelfde zijn, de wetsverandering in beide landen is niet woord voor woord hetzelfde. Er is in dit geval sprake van internationaal recht aangezien dat boven nationaal recht gaat. De EU maakt echter enkel wetten met instemming van alle lidstaten. Nederland en België hebben ook ingestemd met het EU kaderbesluit, dus van dwang of oplegging van het internationaal recht is echter geen sprake

Internationale samenwerking, de tweede eigenschap, is door het bestaan van de EU en de Verenigde Naties een feit. De maatregelen die zijn genomen, zoals Resolutie 1373 door de Verenigde Naties en het EU kaderbesluit, geven aan dat er sprake is van internationale samenwerking om de strijd tegen het terrorisme aan te gaan.

De derde eigenschap, gezamenlijke problemen en oplossingen, is tevens van toepassing op het geval van terrorismebeleid in Nederland en België. Het terrorisme probleem is een probleem dat iedereen aangaat in de wereld, ook Nederland en België. Gezamenlijke oplossingen zijn ook te vinden in het feit dat het EU kaderbesluit de EU lidstaten verplicht om bepaalde maatregelen te nemen die een oplossing kunnen zijn voor het probleem. Natuurlijk zijn er in beide landen verschillende oplossingen gevonden om het probleem op te lossen, of in ieder geval aan te pakken, maar dat neemt niet weg dat er gezamenlijke oplossingen zijn opgesteld om het terrorisme probleem aan te pakken. Denk hierbij wederom aan resolutie 1373.

De vierde eigenschap van internationale harmonisatie, interdependentie tussen landen, is in de periode 2001-2004 in geringe mate aanwezig. Denk hierbij aan politiesamenwerking en het uitleveren van vermeende Nederlandse terroristen die zich in België bevinden. Het opgestelde nationale beleid in de periode 2001-2004 heeft echter geen hoog interdependent karakter; het beleid in beide landen is er namelijk op gericht om op nationaal niveau de veiligheid van burgers te vergroten en te waarborgen.

De vijfde eigenschap, vrijwillige beleidstransfer, is aanwezig. Dit aangezien het feit dat EU regelgeving tot stand kwam door toestemming van de deelnemende lidstaten. Van dwang of misbruik is hier geen sprake geweest. Van beleidstransfer op bilateraal niveau tussen Nederland en België is echter geen sprake omdat beide landen een ander soort beleid hebben opgesteld na de aanslagen in de Verenigde Staten en er geen enkel bewijs is gevonden in de literatuur dat er sprake is geweest dat de landen elkanders terrorismebeleid overnamen.

Geconcludeerd kan worden dat door de voorname rol van het Europese-, dus het internationale-, recht, de aanwezigheid van gezamenlijke problemen en oplossingen, de interdependentie tussen de landen, de internationale samenwerking tussen de landen en de beleidstransfer op vrijwillige basis als voornaamste kenmerken van het causale mechanisme van internationale harmonisatie teruggevonden werden in de beleidsconvergentie op het gebied van terrorismebeleid tussen Nederland en België. Daarmee is dit causale mechanisme van internationale harmonisatie **wel** van toepassing.

7.2.4 Gereguleerde competitie

Gereguleerde competitie wordt gekenmerkt door:

- 1 Eenmaking van markten
- 2 Economische integratie
- 3 Competitie
- 4 Regulerende werking van EU

Als Knill en Holzinger het over gereguleerde competitie hebben, hebben ze het over competitie in de economische zin van het woord. Dit is echter niet van toepassing op terrorismebeleid aangezien economische competitie hier niet op van toepassing is. Dit mechanisme is in zijn geheel niet van toepassing.

Geconcludeerd kan worden dat gereguleerde competitie **niet** aanwezig is met betrekking tot beleidconvergentie op het gebied van terrorismebeleid tussen Nederland en België. Reden hiervoor is de aard van het beleid. Het domein van het beleid is het veiligheids- eerder dan economisch beleid.

7.2.5 Transnationale communicatie

Transnationale communicatie wordt gekenmerkt door:

- 1 Communicatie en informatie-uitwisseling
- 2 Interdependentie
- 3 *Lesson-drawing*
- 4 Transnationale beleidsexperts

Op Europees niveau is communicatie en informatie uitwisseling, de eerste eigenschap van transnationale communicatie, aanwezig bij de beleidsconvergentie in het terrorismebeleid van Nederland en België. Direct na de aanslagen in de Verenigde Staten organiseerde België een bijeenkomst op 21 september 2001, slechts tien dagen na de aanslagen in de Verenigde Staten, met afgevaardigden van elk EU land. Bij deze bijeenkomst werd op dat moment gesproken over maatregelen die Europa als geheel kan nemen tegen het opkomende religieus terrorisme.

De top van staatshoofden en regeringsleiders van de Europese Unie riepen op tot een “zo groot mogelijke wereldomspannende coalitie” tegen het terrorisme “onder auspiciën van de Verenigde Naties” (Wouters, 2002). Bij deze bijeenkomst werd gecommuniceerd over de aanpak van terrorisme. Door middel van informatie-uitwisseling werd er besloten welke stappen het effectiefst terrorisme het hoofd konden bieden. Door middel van het bij elkaar halen van afgevaardigden van elk EU land is de vierde eigenschap, transnationale beleidsexperts, ook aanwezig. Hier kan ook een convergentiepunt in gevonden worden, namelijk dat er meteen actie wordt ondernomen na de aanslagen in de Verenigde Staten. Nederland en België nemen onafhankelijk van elkaar maatregelen maar ook gezamenlijk worden zaken op orde gesteld door de bijeenkomst van 21 september 2001.

Zoals eerder gesteld komt interdependentie, de tweede eigenschap, weinig voor tussen Nederland en België op het gebied van terrorismebeleid. Het opgestelde beleid in Nederland is namelijk niet afhankelijk van het opgestelde beleid in België en vice versa. Omdat de beleidsmakers in beide landen onafhankelijk, voor een andere, aanpak gekozen hebben kan er geen sprake zijn van interdependentie. Wel komt interdependentie op Europees niveau voor aangezien alle EU lidstaten het eens moeten zijn met de nieuwe regelgeving die opgelegd werd aan de EU lidstaten. En daarmee kan gesteld worden dat interdependentie tussen Nederland en België wel aanwezig is.

De derde eigenschap, *lesson-drawing*, komt tevens niet voor in de beleidsconvergentie op het gebied van terrorisme in Nederland en België. Er is geen aanwijzing gevonden dat één van de twee landen iets overneemt van het andere land en daarmee iets leert van het opgestelde terrorismebeleid in het andere land.

Geconcludeerd kan worden dat transnationale communicatie in hoge mate **wel** aanwezig is bij de beleidsconvergentie op het gebied van terrorismebeleid tussen Nederland en België. De aanwezigheid van communicatie en informatie-uitwisseling, interdependentie tot op zekere hoogte en het belang van transnationale beleidsexperts wijzen op transnationale communicatie. Van *lesson-drawing* is echter geen sprake en daarmee zijn niet aan alle eigenschappen voldaan op het gebied van transnationale communicatie. Omdat drie van de vier eigenschappen van transnationale communicatie wel aanwezig zijn en een keus gemaakt moet worden of er wel of niet sprake is van transnationale communicatie, dan wordt er gekozen voor wel.

7.3 Faciliterende factoren

Naast de vijf causale mechanismen zijn er nog twee faciliterende factoren die beleidsconvergentie in de hand kunnen werken. Aangezien het zwaartepunt van dit onderzoek niet ligt op de faciliterende factoren, zal er enkel kort op worden ingegaan. Deze twee faciliterende factoren zijn:

1 De gelijkheid van landen

De eerste groep faciliterende factoren refereert naar karakteristieken die overeenkomen tussen landen. Of anders gezegd, het kijkt naar gelijkheden tussen landen. Gesteld kan worden dat beleidsconvergentie eerder plaats zal vinden als er tussen de landen sprake is van een hoge mate van institutionele gelijkheid (Knill, 2005). Beleid wordt ook eerder overgenomen van andere landen als er goede culturele banden bestaan tussen de landen en als er gelijkheden zijn in sociaaleconomische structuren (Knill, 2005). Op het gebied van terrorisme en terrorismebeleid zou gekeken kunnen worden of Nederland en België veel culturele overeenkomsten of juist verschillen vertonen. Op die manier zou gekeken kunnen worden of terrorismebeleid snel zou kunnen worden overgenomen. Een manier om de verschillen in cultuur in kaart te brengen zou het gebruik van Hofstede's cultuur dimensies kunnen zijn (Hofstede, 1984). Ook zouden de verschillen in sociaaleconomische structuren tussen Nederland en België van invloed kunnen zijn op de manier waarop in Nederland en België tegen terrorismebeleid wordt aangekeken en de manier waarop men hierop anticipeert.

2 Type beleid

Het soort beleid heeft veel invloed op de mate van convergentie van beleid (Knill, 2005). Verwacht kan worden dat als er met betrekking tot het beleid veel conflicten ontstaan, er minder snel sprake zal zijn van beleidsconvergentie (Knill, 2005). Als de faciliterende factoren zouden worden meegenomen in dit onderzoek, zou gekeken kunnen worden of het type beleid in Nederland en België op het gebied van terrorisme significante verschillen vertoont of juist overeenkomsten. Dit kan gevolgen hebben voor de beleidsconvergentie op het gebied van terrorismebeleid. Zoals eerder is vermeld heeft de mate van convergentie te maken met het feit of er sprake is van internationale handel en als er sprake is van een verplichting.

7.4 Conclusie

Om hoofdstuk 8 te kunnen begrijpen is het van essentieel belang dat de lezer op de hoogte is van de causale mechanismen vandaar dat deze elementen in dit hoofdstuk nog zijn aangehaald. Ook is beschreven of de causale mechanismes in de periode 2001-2004 op het gebied van terrorisme en terrorisme beleid aanwezig zijn geweest in Nederland en België.

In het tweede deel van het hoofdstuk is gekeken of de causale mechanismen van Knill en Holzinger terug te vinden zijn in het terrorismebeleid van 2001-2004 dat door Nederland en België is opgesteld. In onderstaande tabel wordt getoond welke causale mechanismen wel of niet aanwezig zijn tussen Nederland en België op het gebied van terrorismebeleid.

Causaal mechanisme	Aanwezig	Afwezig
Onafhankelijke probleemoplossing	X	
<i>Coercive isomorphism</i>		X
Internationale harmonisatie	X	
Gereguleerde competitie		X
Transnationale communicatie	X	

Tabel4: Aanwezigheid/afwezigheid causale mechanismen

Zoals hierboven in de tabel te zien is, zijn niet alle mechanismen aanwezig, Knill en Holzinger beschrijven echter nergens in hun werken dat de causale mechanismen allemaal aanwezig dienen te zijn wil het convergentie in de handen werken (Holzinger en Knill, 2005, Knill, 2005).

In het volgende hoofdstuk zal de problematiek op het gebied van terrorisme in Nederland en België met elkaar worden vergeleken. Ook het antiterrorismebeleid in beide landen zal met elkaar vergeleken worden aan de hand van de elementen die Knill en Holzinger hebben opgesteld. Gekeken zal worden of de causale mechanismen een rol hebben

gespeeld op de aanwezigheid en afwezigheid van de convergentiepunten die terug zijn te vinden in de conclusie van hoofdstuk 6.

Door de twee landen met elkaar te vergelijken kan uiteindelijk gekeken worden of er sprake is van verschil in problematiek. Eerder is gebleken dat er wel verschillen zijn en die worden in het volgende hoofdstuk verder besproken. Uiteindelijk kan bekeken worden of er sprake is van convergentie op het gebied van terrorismebeleid tussen Nederland en België op basis van de theorie van Knill en Holzinger. Gekeken zal worden of de convergentie of divergentie te verklaren is door de verschillen in problematiek. Om de opgestelde probleemstelling te kunnen beantwoorden is het eerst van belang om te kijken of de causale mechanismen wel convergentie bevorderen. Deze analyse zal plaatsvinden in het volgende hoofdstuk.

Hoofdstuk 8 Convergentie of divergentie?

In dit hoofdstuk wordt gekeken of de causale mechanismen van Knill en Holzinger aanwezig zijn op het gebied van terrorisme beleid tussen Nederland en België. Er wordt gekeken of de convergentiepunten die in hoofdstuk 6 aan bod kwamen, zijn te verklaren door de causale mechanismen. Met andere woorden, er wordt gekeken of voor de aspecten waarbij sprake is van convergentie, de aanwezige causale mechanismen een rol als oorzaak kunnen hebben gehad. Voordat dit zal plaatsvinden zal eerst naar eigen bevindingen worden weergegeven op welke punten er sprake is van convergentie en op welke punten er sprake is van divergentie. Daarna wordt op basis van de theorie van Knill en Holzinger bekeken of de vastgestelde punten zijn terug te vinden in deze theorie. Voorafgaand hieraan zal dieper worden ingegaan op het eerder geconstateerde verschil in terrorisme problematiek tussen Nederland en België. Dit zal gedaan moeten worden zodat uiteindelijk gezien kan worden of het verschil in problematiek een effect heeft op de convergentie. Er wordt dus gekeken of de causale mechanismen convergentie tussen het Nederlandse en Belgische terrorismebeleid in de hand hebben gewerkt of juist niet. Door bovenstaande uit te voeren wordt de volgende vraag beantwoord:

“Hebben de causale mechanismen en faciliterende factoren de convergentie tussen het terrorismebeleid van Nederland en België bevorderd?”

8.1 Vergelijking van terrorisme problematiek in Nederland en België

Zoals in hoofdstuk 3 en 4 duidelijk is geworden, is er wel degelijk sprake van een verschil in problematiek op het gebied van religieus terrorisme in Nederland en België. Aan het eind van hoofdstuk 4 zijn deze verschillen puntsgewijs kort aan bod gekomen. Hieronder zullen deze verschillen nauwkeuriger beschreven worden.

1 Het grootste verschil ligt in het feit dat België in een eerder stadium met religieus terrorisme te maken heeft gehad dan Nederland. Al lang voor 2001 heeft België te maken gehad met Jihadi gerelateerde terroristische acties. Zo zijn er Jihadi boekwerken in België gevonden voor 2001 en werd Farid Mellouk, een vermeende Jihadi terrorist,

gearresteerd. In Nederland kwam Jihadi terrorisme pas na de aanslagen in de Verenigde Staten in 2001 ter sprake.

2 In Nederland hebben zich na de aanslagen in de Verenigde Staten groeperingen opgeworpen, zoals de Hofstadgroep, die als radicaal Islamitisch kunnen worden beschouwd. In België echter, bestonden extreem Islamitische groeperingen zoals de GIA en de GICM al langer en kwamen er post 2001 enkel een aantal nieuwe groeperingen bij. Nederland daartegen kende voor de aanslagen in 2001 niet of nauwelijks enige vorm van georganiseerde radicale Islamitische groeperingen.

3 In Nederland, op Nederlandse bodem aldus, hebben zich in de periode 2001-2004 daadwerkelijk religieuze terroristische acties voorgedaan. De moord op Theo van Gogh is daar het voornaamste voorbeeld van. Filmmaker Van Gogh werd vermoord omdat hij zich had uitgelaten over moslims en dan met name in de film *Submission*, zoals eerder is genoemd. De klopjacht op moslim extremisten die op de moord op Van Gogh volgde zorgde ervoor dat de Hofstadgroep aan het daglicht werd gebracht. Ook de moord op Pim Fortuyn heeft zijn weerslag gehad op de Nederlandse samenleving, maar kan echter niet worden ondergebracht onder de noemer van Islamitisch of Jihadi terrorisme. Het gevoel van onveiligheid wordt na de moord op Pim Fortuyn vergroot in de Nederlandse samenleving en de manier van persoonsbeveiliging, denk aan Ayaan Hirschi Ali en Geert Wilders, werd door de moord op Fortuyn verscherpt. In tegenstelling tot Nederland werden er op Belgische grondbodem in de periode 2001-2004 geen daadwerkelijke terroristische aanslagen gepleegd.

4 Uit wat er bekend is in open onderzoeksrapporten werden er op Belgisch grondgebied in tegenstelling tot Nederland daarentegen wel een aantal plannen gemaakt om terroristische aanslagen te plegen buiten België. Ook is er op Belgische grondgebied veel propaganda gemaakt voor terroristische groeperingen en is er veel gerekruteerd voor de Jihadi oorlog. In Nederland vond deze rekrutering echter op grotere schaal plaats dan in België.

8.2 Convergentie en/of divergentie aan de hand van eigen bevindingen

Wat ook al in hoofdstuk 6 aan bod kwam, is dat er significante verschillen zijn tussen Nederland en België op het gebied van terrorismebeleid. Aan het eind van de onderzoeksperiode zijn deze verschillen grotendeels vervaagd, dit kan convergentie genoemd worden. De convergentiepunten zullen nog één keer kort genoemd worden.

- De term ‘terrorisme’ wordt in Nederland pas na 2001 gebruikt en in België al voor 2001. In Nederland sprak men voor die tijd liever over politiek gewelddadig activisme.
- Ook zijn in België voor 2001 antiterrorisme eenheden opgericht, dit gebeurde in Nederland na de aanslagen in 2001.
- België had terrorisme ook voor 2001 op de politieke agenda staan en Nederland na 2001.
- Een verschil in beleid is dat Nederland een nadruk legt op integratie nadat de aanslagen in de Verenigde Staten hebben plaatsgevonden, in België gebeurt dit echter niet. Dit is het enige divergentiepunt, de rest kan gezien worden als convergentiepunten.

Geconcludeerd kan worden dat drie van de vier hier bovenstaande punten zijn geconvergeerd in de periode 2001-2004. Alleen het punt van integratie is niet geconvergeerd. Aan het eind van de onderzoeksperiode, 2004, werd er in Nederland en België de term terrorisme genoemd, waren er in beide landen antiterrorisme eenheden en stond in beide landen terrorisme op de politieke agenda.

In de volgende paragraaf wordt gekeken of de aanwezige causale mechanismen, onafhankelijke probleemoplossing, internationale harmonisatie en transnationale communicatie, een rol spelen bij de aanwezigheid van de bovenstaande convergentiepunten.

8.3 Convergentie aan de hand van de theorie van Knill en Holzinger

In dit deel van het hoofdstuk zal aan de hand van de drie aanwezige causale mechanismen van Knill en Holzinger gekeken worden of de in de bovenstaande paragraaf genoemde punten van convergentie en divergentie te verklaren zijn met de theorie van Knill en Holzinger. Met andere woorden, er wordt gekeken of de causale mechanismen van Knill en Holzinger de convergentie in terrorismebeleid tussen Nederland en België hebben bevorderd. Er zal een vierdeling worden gemaakt, waarbij alle convergentiepunten en divergentiepunt, aan bod zullen komen en er per punt gekeken kan worden wat voor rol de causale mechanismen hebben gehad bij de aanwezigheid van deze punten.

8.3.1 De term terrorisme

Het gebruik van de term ‘terrorisme’ door Nederland en België aan het eind van de onderzoeksperiode kan worden gewijd aan het feit dat er sprake is van de causale mechanisme ‘onafhankelijke probleemoplossing’. Bij onafhankelijke probleemoplossing gaat het om: ‘gelijke, maar niet gecoördineerde aanpak van het probleem’. Dit is wat gebeurde in de onderzoeksperiode 2001-2004. Voor 2001 gebruikte enkel België de term terrorisme, Nederland gebruikte de term ‘politiek gewelddadig activisme’. Na 2001 gebruikte Nederland ook de term terrorisme. Daardoor is er een gelijke aanpak van het probleem ontstaan. Doordat Nederland en België beide dezelfde terminologie zijn gaan gebruiken, zijn beide landen zich op hetzelfde gaan richten. Het was niet meer zo dat Nederland zich richtte op ‘politiek gewelddadig activisme’ en België op terrorisme, nee, beide landen richtten zich op terrorisme na 2001. Wel werd dit op een andere manier gedaan.

Gesteld kan worden dat het causale mechanisme ‘onafhankelijke probleemoplossing’ zeker een rol heeft gespeeld in het feit dat Nederland en België de term terrorisme zijn gebruiken na 2001. Dit mechanisme heeft dus wel convergentie in de hand gewerkt.

8.3.2 Oprichten anti terrorisme eenheden

Het oprichten van anti terrorisme eenheden kan ook worden weergevonden in het causale mechanisme ‘onafhankelijke probleemoplossing’. Doordat Nederland ook anti terrorisme eenheden ging oprichten na 2001, en omdat België die al had, kwam er een gelijke aanpak van het terrorisme probleem. Het probleem was niet gecoördineerd, maar wel gelijk aangepakt. De andere aanwezige causale mechanismen, internationale harmonisatie en transnationale communicatie, kunnen geen verklaring geven voor het oprichten voor de anti terrorisme eenheden en de convergentie die er tussen Nederland en België is ontstaan op dit punt; enkel het causale mechanisme ‘onafhankelijke probleemoplossing’ geeft een verklaring voor dit convergentiepunt.

8.3.3 *Terrorisme op de politieke agenda*

Dat er convergentie heeft plaatsgevonden in de periode 2001-2004 op het gebied van het plaatsen van terrorisme op de politieke agenda kan gewijd worden aan alle drie aanwezige causale mechanismen. Ten eerste is ‘onafhankelijke probleemoplossing’ van invloed op dit convergentiepunt aangezien doordat terrorisme op de politieke agenda kwam in Nederland, en omdat dit in België al zo was voor 2001, ontstond er een gelijke aanpak van het probleem.

Het causale mechanisme ‘internationale harmonisatie’ is aanwezig omdat door bijvoorbeeld resolutie 1373, Nederland en België genoodzaakt waren om terrorisme op de politieke agenda te zetten. Door resolutie 1373 werden Nederland en België beiden verplicht om een aantal veranderingen door te voeren op het gebied van terrorismebestrijding. Doordat er geen sprake was van dwang en omdat door internationaal recht sprake was van internationale harmonisatie, heeft dit zijn weerslag gehad op de mate van convergentie. Mede door het causale mechanisme ‘internationale harmonisatie’ is terrorisme op de politieke agenda gekomen van Nederland en België en daarmee heeft het mechanisme invloed gehad op het convergentie proces.

Het causale mechanisme ‘transnationale communicatie’ heeft ook een rol gespeeld bij het ontstaan van het convergentiepunt ‘terrorisme op de politieke agenda’ doordat er gelijk na de aanslagen van 9/11 een bijeenkomst werd georganiseerd in Brussel. Bij deze bijeenkomst werd op dat moment gesproken over maatregelen die Europa als geheel kan nemen tegen het opkomende religieus terrorisme. Hierdoor kwam terrorisme op de politieke agenda te staan in alle EU lidstaten dus ook in Nederland en België.

8.3.4 *Integratie*

Dat er geen sprake is van convergentie op het punt van integratie kan ook terug gevonden worden in de causale mechanismen van Knill en Holzinger. Doordat in Nederland wel aandacht aan integratie werd gegeven en in België niet, was er geen sprake van gelijke probleemoplossing, daarmee is er geen sprake van het causale mechanisme ‘onafhankelijke probleemoplossing’. Ook van het causale mechanisme ‘internationale harmonisatie’ is op het gebied van integratie geen sprake. Door resolutie 1373 werden Nederland en België wel verplicht om bepaalde veranderingen op het gebied van terrorisme bestrijding door te voeren, maar deze hadden niets met integratie te maken. Nederland koos zelf om integratie aan te

halen, België koos hier niet voor. Van het causale mechanisme ‘transnationale communicatie’ is ook geen sprake op het gebied van integratie aangezien. Dit kan bijvoorbeeld al gezien worden aan het feit dat *lesson drawing* niet aanwezig is. België neemt de focus op integratie niet over van Nederland. Ook is er door internationaal recht geen verplichting opgelegd om integratie een hot item te maken.

8.4 Faciliterende factoren

Ook al ligt het zwaartepunt niet op de faciliterende factoren, het zal hier nog even kort aangehaald worden. Als gekeken wordt naar de gelijkheid van landen, een van de faciliterende factoren, kan gesteld worden dat instituties in Nederland en België erg verschillend zijn ingericht waardoor er minder snel sprake is van convergentie. België wordt natuurlijk gekenmerkt door een federaal stelsel, wat andere regels met zich meebrengt. Kijkt men naar het type beleid, dan kan gesteld worden dat terrorisme niet veel te maken heeft met internationale handel, wat de convergentiegraad vermindert. Wel heeft het terrorisme een verplichtend karakter, door bijvoorbeeld het doorvoeren van wetten, wat de convergentie juist weer bevordert. Toch zijn er veel aspecten van het terrorismebeleid die Nederland en België zelf, zonder dwang of verplichting, hebben opgesteld. Het kan gesteld worden, voor zover deze factoren zijn onderzocht, dat de faciliterende factoren niet optimaal aanwezig in dit onderzoek.

8.5 Conclusie

Tussen Nederland en België vond convergentie in het beleid plaats op het gebied van het gebruik van de term terrorisme, het oprichten van terrorisme eenheden en het plaatsen van terrorisme op de politieke agenda mede als gevolg van de aanwezigheid van de causale mechanismen onafhankelijke probleemoplossing, internationale harmonisatie en transnationale communicatie. Het kan gesteld worden dat de aanwezige causale mechanismen een grote invloed hebben gehad op het convergentieproces en het de convergentie heeft bevordert. Ook de afwezigheid van de aanwezige causale mechanismen op het gebied van integratie, geeft aan dat de causale mechanismen van Knill en Holzinger van grote invloed zijn op het convergentieproces in de periode 2001-2004. De faciliterende factoren zijn in dit onderzoek niet optimaal aanwezig.

Hoofdstuk 9 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden conclusies en aanbevelingen gegeven over het wel of niet aanwezig zijn van convergentie op het gebied van terrorismebeleid tussen Nederland en België. Tevens wordt er gekeken of het voorgaande te verklaren is aan de hand van de verschillen in problematiek op het gebied van terrorisme in Nederland en België.

Hiermee wordt de probleemstelling besproken. Tot slot zullen er aanbevelingen voor verder onderzoek gegeven worden en aanbevelingen voor het bevorderen voor meer beleidsconvergentie. Op de volgende probleemstelling zal een antwoord gegeven worden in dit stuk:

Is er sprake van convergentie of divergentie op het gebied van het veranderende terrorismebeleid in de periode 2001-2004 tussen Nederland en België en is dit te verklaren door de verschillen in problematiek?

9.1 Conclusies

Van de vijf mechanismen die Knill en Holzinger hebben opgesteld zijn er twee niet van toepassing op de convergentie van het terrorismebeleid tussen Nederland en België. Drie mechanismen van Knill en Holzinger zijn wel teruggevonden. Hieruit blijkt dat niet alle causale mechanismen even sterk van toepassing zijn op de convergentie tussen het terrorismebeleid van Nederland en België. Zo is er van *coercive isomorphism*, door het gebrek aan dwang en uitbuiting van politieke/economische macht, geen sprake. In de periode 2001-2004 is er op het gebied van terrorismebeleid sprake van de causale mechanismen onafhankelijke probleemoplossing, internationale harmonisatie en transnationale harmonisatie.

In hoofdstuk 8 is bekeken of voor de punten waarbij sprake is van convergentie, aanwezige causale mechanismen een rol als oorzaak kunnen hebben gehad. De volgende convergentiepunten; het gebruik van de term terrorisme, het oprichten van anti terrorisme eenheden en het plaatsen van terrorisme op de politieke agenda, kunnen allemaal weergevonden hebben in de aanwezige causale mechanismen.

Het niet convergeren van het punt 'integratie' kan verklaard worden door het niet aanwezig zijn van de causale mechanismen.

Gesteld kan worden dat de vijf mechanismen van Knill en Holzinger wel beleidsconvergentie in de hand hebben gewerkt op het gebied van terrorismebeleid van Nederland en België, of in ieder geval drie daar van. Zoals in hoofdstuk 8 al naar voren is gekomen zijn er verschillen in problematiek te vinden op het gebied van terrorisme in beide landen. Dat alle vijf mechanismen niet zijn terug te vinden kan niet te wijten zijn aan de verschillen in problematiek. Gereguleerde competitie en *coercive isomorphism* zijn de twee mechanismen die niet aanwezig bleken te zijn. Deze twee mechanismen hebben niks te maken met de problematiek in beide landen. Dat de andere drie mechanismen wel aanwezig blijken te zijn geeft aan dat verschillen in problematiek niet van grote invloed hoeven te zijn in de manier waarop terrorismebeleid wordt opgesteld. Internationale harmonisatie, onafhankelijke probleemoplossing en transnationale communicatie zijn aanwezig in dit onderzoek; deze werken convergentie in de hand. Dit zijn ook net de causale mechanismen die de opgestelde convergentiepunten verklaren.

Er is sprake van convergentie op het gebied van terrorismebeleid tussen Nederland en België en dit is, kijkend naar de causale mechanismen, **niet** te verklaren door de verschillen in problematiek. Dit aangezien er ondanks de verschillen in problemen, convergentie is ontstaan. Deze convergentie is, zoals eerder genoemd, terug te vinden in de causale mechanismen.

9.2 Aanbevelingen voor verder onderzoek naar terrorismebeleid

Omdat terrorisme en het terrorismebeleid een gebied is dat veel te maken heeft met geheimhouding en vertrouwelijkheid, is het niet altijd gemakkelijk om onderzoek te doen naar dit fenomeen. Daar terrorisme wel steeds een groter mondiaal probleem wordt, is het aan te bevelen het onderzoek naar terrorisme voort te blijven zetten.

Om specifiek in te gaan op Nederland en België is op te merken dat er op dit moment een Vlaams-Nederlands Netwerk van Terrorismeeonderzoekers bestaat. Dit is in 2005 opgericht en het netwerk bestaat uit Vlaamse en Nederlandse terrorisme onderzoekers met een multidisciplinair perspectief (Universiteit Utrecht, 2009). Twee maal per jaar komen de experts bij elkaar, afwisselend in Nederland en Vlaanderen om lopend onderzoek te discussiëren. Aan te bevelen is dat deze organisatie, en anderen, onderzoek uitbreiden dat specifiek gericht is tussen het vergelijken van Nederland en België. De twee landen liggen zo

dicht bij elkaar en hebben daarom veel voordelen. Daarnaast spreekt men in Nederland en België, Vlaanderen, dezelfde taal, wat communicatie ook vergemakkelijkt.

Ook kennen Nederland en België verschillen in problematiek en hebben daar hun beleid naar opgesteld. Toch hebben deze problemen niet voor veel verschillen gezorgd in het terrorismebeleid aangezien er sprake is van convergentie.

Aangezien terrorisme een fenomeen is dat nog steeds erg actueel is, kan het niet uitgesloten worden dat de problemen die zich in Nederland en België voordoen, niet verplaatsen worden naar hun buurlanden. De problemen die zich in Nederland afspelen, kunnen zich uitbreiden of verplaatsen naar België en vice versa. Het zou daarom handig zijn om, als die situatie zich zou voordoen, voorbereid te zijn. Het is aan te bevelen dat er meer inzicht komt in het terrorismebeleid in Nederland en België en welke maatregelen precies zijn genomen om bepaalde problemen tegen te gaan. Als er zich dan een situatie voordoet die in het andere land al bekend is, kan sneller tot effectieve acties worden overgegaan.

Om bovenstaande te kunnen realiseren is het wel van essentieel belang dat er een overleg orgaan wordt gecreëerd dat specifiek ingaat op Nederlands en Belgisch beleid en samenwerking. Het is aan te bevelen dat de AIVD en de Belgische Staatsveiligheid meer gaat samenwerken met betrekking tot informatie uitwisseling. De informatie zal dan vooral gericht moeten zijn op het binnenlandse beleid. Onderzoek naar dit beleid, door bijvoorbeeld het Vlaams-Nederlands Netwerk van Terrorismeeonderzoekers, kan hierbij een ondersteunende rol spelen.

Daarnaast is de derde peiler van de Europese Unie de samenwerking in het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) (Council of European Union, 2007). Dit geeft aan dat samenwerking in het veiligheidsdomein ook hoog op de Europese politieke agenda staat. Het is daarom aan te bevelen dat er ook onderzoek wordt gedaan naar andere Europese lidstaten. Hierbij valt vooral te denken aan een vergelijkende studie tussen twee landen die geografisch dicht bij elkaar liggen; zoals Portugal en Spanje of Oostenrijk en Zwitserland. Landen kunnen op die manier veel van elkaar leren en dat kan in deze tijd, waarin de dreiging van terrorisme op de loer ligt, als een welkome steun in de rug fungeren. Ook vanuit Brussel wordt dit gestimuleerd aangezien de Europese Commissie een nieuw programma heeft aangenomen in de strijd tegen terrorisme en de verspreiding van massavernietigingswapens. Dit maakte de commissie vrijdag 17 april 2009 bekend. Eurocommissaris Benita Ferrero-Waldner, externe relaties, geeft aan dat de EU landen hechter zullen moeten gaan samenwerken om de verspreiding van wapens tegen te gaan en de veiligheid te garanderen (EU, 2009).

Een andere aanbeveling die gemaakt dient te worden heeft te maken met het al eerder aangegeven feit dat terrorisme een onderzoeksdomein is waar geheimhouding vaak een rol speelt. Door de geheimhouding kan open onderzoek worden belemmerd. Aan te bevelen is dan ook om contacten die op dit moment zijn gelegd, vast te houden en verder uit te breiden. Op dit momenten liggen er contacten bij de Nederlandse ambassade te Brussel, de Belgische politie, Rik Coolsaet, welke een prominent Belgisch onderzoeker is op het gebied van veiligheid, en ook bij het Vlaams-Nederlands Netwerk van terrorismeonderzoekers. Het zou zonde zijn als deze contacten niet verder benut werden bij verder onderzoek naar terrorisme in Nederland en België. Ik ben zeker bereid om degene die na mij een soortgelijk onderzoek doet te voorzien van contacten en informatie.

9.3 Aanbevelingen voor het bevorderen van meer beleidsconvergentie

In dit onderzoek zijn de faciliterende factoren niet optimaal onderzocht aangezien er een zwaartepunt op de causale mechanismen is gelegd. Het is aan te bevelen dat in een volgend onderzoek de nadruk op de faciliterende factoren wordt gelegd, zodat een duidelijker beeld wordt gevormd hierover. Zo is de gelijkheid van landen een faciliterende factor. Als blijkt uit onderzoek dat er weinig gelijkheid is tussen landen, dan kan er naar manieren gezocht worden om meer gelijkheid te creëren zodat er meer convergentie kan plaatsvinden.

Een andere aanbeveling voor het bevorderen van meer beleidsconvergentie is om Nederland en België meer met elkaar te laten communiceren. Zo bestaat het eerder genoemde Vlaams-Nederlands Netwerk van Terrorismeonderzoekers al, maar er kan ook gedacht worden aan een overleg tussen Nederlandse en Belgische beleidsmakers. Op die manier kan er van elkaar geleerd worden en kunnen ideeën worden opgedaan.

Literatuurlijst

Boeken

Babbie, E. (2007) *The Practice of Social Research (Eleventh Edition)*, Thomson Wadsworth

Clark, M. (2004) *Islam voor Dummies, de referentie voor iedereen*, Pearson education

Crelinsten, R, Schmid, A. (1993) *Western responses to terrorism*, Routledge

Grix, J. (2004), *The Foundations of Research*, Palgrave Macmillan

Hofstede, G. (2001) *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviours, Institutions and Organizations Across Nations*

Klerks, P. (1988) *Terreurbestrijding in Nederland 1970-1988*, Ravijn

Lenschow, A, Liefferink, en Veenman, S. (2005) *When birds sing. A framework for analysing domestic factors behind policy convergence*

Matthijs, H, Jans, T en De Koker, H. (2005) *Bestuurswetenschappen, De overheid, instellingen en beleid*, Intersentia, Antwerpen

Shadish, W, Cook, T and Campbell, D. (2002) *Experimental and quasi experimental designs*, Houghton Mifflin Company

Wijk, R, de (2005) *Supermacht Europa*, Mets & Schilt

Artikelen

AIVD (2004) Dierenrechten activisme in Nederland : grenzen tussen vreedzaam en vlammend protest

Andreas, P. (2006) *Policing the Globe*, Oxford University press

Bennett, C. (1991) *What is policy convergence and what causes it?* British Journal of Political Science Vol. 21 p. 215-233.

Bootsma, P. (2000) *De Molukse Acties, treinkapingen en gijzelingen 1970-1978*, Boom, Amsterdam

Busch, P and Jörgens, H. (2005) *The international sources of policy convergence: explaining the spread of environmental policy innovations*

Coolsaet, R & de Swiedelande, T. (2007) *Belgium and Counterterrorism Policy in the Jihadi Era*, Egmont, royal institute for international relations

Coolsaet, R. (2005) *Radicalisation and Europe's counter-terrorism strategy*, The Transatlantic Dialogue on Terrorism CSIS/Clingendael, Den Haag

DiMaggio, P. en Powell, W. W. (1991) *The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields*. The New Institutionalism in Organizational Analysis. p. 63-83.

Dimitrova, A. en Steunenberg, B. (2000) *The Search for Convergence of National Policies in the European Union*. European Union Politics. Volume. 1. nr 2. p. 201-226.

Drahos, M. (2001) *Convergence of Competition Laws and Policies in the European Community*, Kluwer Law International

Fijnaut, C. (2004) *De herinrichting van het stelsel van speciale eenheden*. Den Haag-Tilburg

Fijnaut, C. (2004) *De samenwerking tussen de lidstaten van de Europese Unie bij de bestrijding van het internationale Islamitisch terrorisme*. Leuven : Universitaire Pers Leuven

Fijnaut, C. (1989) *Politiek geweld en de bestrijding hiervan in Nederland*, in Tijdschrift voor de Politie

Graaf, de, B, Duyvesteyn, I. (2007) *Terrorisme en hun bestrijders, vroeger en nu*

Hofstede, G. (1984) *Cultures consequences: International differences in work related values*

Holzinger, K en Knill, C. (2005) *Causes and conditions of cross-national policy convergence*, Journal of European Public Policy, Volume 12, Issue 5 , pages 775 – 796

Holzinger, K en Knill, C. (2005) *Competition, cooperation and communication: theoretical analysis of different sources of environmental policy convergence and their interaction.*

Holzinger, K, Kill, C. en Sommerer, T. (2009) *Is there convergence of national environmental policies? An analysis of policy outputs in 24 OECD countries*, University of Konstanz

Hoogerwerf, A. (1972) *Beleid belicht: sociaal-wetenschappelijke beleidsanalyse*, Alpen aan de Rijn, Samson

Kerr, C (1983) *The Future of Industrial Societies: Convergence or Continuing Diversity?* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Knill, C (2005) *Introduction: Cross-national policy convergence: concepts, approaches and explanatory factors*, Journal of European Public Policy, Volume 12, Number 5, pp. 764-774(11), Routledge, part of the Taylor & Francis Group

MacDonald, R. and Taylor, M (1991) *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 73, No. 3 pp. 553-558

Radaelli, M. C. (2000) *Policy Transfer in the European Union: Institutional Isomorphism as a Source of Legitimacy. Governance*. International Journal of Policy and Administration. Vol. 13. No. 1. p. 25-43.

Schmid. (2005) *Prevention of terrorism: towards a multi-prolonged approach*, in: *Root Causes of Terrorism*, New York: Routledge

VNO-NCM (2002) *Bewust veiliger*

Vrijssen, E (2005) *Terrorisme: Nederland als doelwit*, Elsevier

Wouters, J. (2002) *11 september 2001 en het internationaal recht. Nooit meer hetzelfde?*, Instituut voor Internationaal recht

Websites

Elsevier (2005) Van Samir A. tot Marad J. Verkregen op 1 juli 2008, van, <http://www.elsevier.nl/web/show/id=429448/langid=43/contentid=49884>

OM (2004) Verdachte niet gesignaleerd voor aanslagen Madrid. Verkregen op 16 juni 2008, van, http://www.om.nl/onderwerpen/terrorisme/nieuwsberichten/@126412/verdachte_niet/

De Belgische Senaat (2002) Terrorisme: een analyse. Verkregen op 17 juni 2008, van, http://www.senate.be/doc/magazine/2002_8/n08-26.html

Eerste kamer der Staten Generaal (2002) Wet terroristische misdrijven. Verkregen op 10 oktober 2008, van, <http://www.eerstekamer.nl/9324000/1f/j9vvgh5ihkk7kof/vgeqjeje000>

Rijksoverheid (2004) Wet terroristische misdrijven in werking. Verkregen op 18 november 2008, van, http://www.regering.nl/Actueel/Pers_en_nieuwsberichten/2004/August/10/Wet_terroristische_misdrijven_in_werking

Veiligheid van de Staat. Historiek van de Veiligheid van de Staat. Verkregen op 22 december 2008, van, <http://staatsveiligheid.belgium.be/nl/historiek/>

Ministerie van Defensie. Verkregen op 11 juni 2008, van, www.mil.be

Ministerie van Defensie. Organisatie van ACOS IS. Verkregen op 10 juni 2008, van, <http://www.mil.be/is/subject/index.asp?LAN=nl&FILE=&ID=213&PAGE=2&MENU=0>

Vast Comité van Toezicht op de inlichtingen en veiligheidsdiensten. Verkregen op 10 juni 2008, van, <http://www.comiteri.be>

Council of the European Union (2007) The Common Foreign and Security Policy (CFSP). Verkregen op 11 november 2008, van, <http://ue.eu.int/showPage.aspx?id=248&lang=en>

Europa nu (2009) Brussel komt met nieuw plan tegen terrorisme. Verkregen op 18 april 2009, van, <http://www.europa-nu.nl/9353000/1/j9vvhkgd0o23txp/vi4aglmgyzys?ctx=vh6ukzb3nnt0>

Universiteit Utrecht. Vlaams-Nederlands Netwerk van Terrorismeoonderzoekers. Verkregen op 1 mei 2009, van, <http://www.counterterrorism.nl/index.php?pagina=contact>

De Blauwe baret. Verkregen op 19 september 2009, van http://www.arrestatieteam.nl/eenhedenbinnenland/dienst_speciale_interventies-DSI.php

Wetten en vorderingen

Aivd (2007) *Jaarverslag*

Art. 139 Wet betreffende terroristische misdrijven Strafwetboek

Art. 137 Strafwetboek

Binnenlandse Veiligheidsdienst (2001) *Terrorisme aan het begin van de 21^e eeuw: dreigingsbeeld en positionering BVD*, ministerie van Buitenlandse Zaken

Commissie feitenonderzoek veiligheid en beveiliging Pim Fortuyn (2002)
Veiligheid en beveiliging van Pim Fortuyn, feiten en verantwoordelijkheden

Federale politie (2003) *bespreking van de wet betreffende terroristische misdrijven*

Ministerie van justitie (2003) *terrorisme en de bescherming van de samenleving*

Ministerie van buitenlandse zaken (2003) *sanctieregeling terrorisme*

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2005, Regeling van de Ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 29 juni 2005, nr. DDS5357209, houdendeinstelling van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding,

Ministerie van Justitie (2001) *Veiligheid en bestrijding terrorisme krijgen verscherpte aandacht*

Ministerie van Justitie (2001) *Actieplan terrorismebestrijding en veiligheid*

Federale politie (2004) *bespreking van de wet terroristische misdrijven*

Kamerstukken

Kamerstuk 27925, nr. 6, 2001

Kamerstuk 27925, nr. 10, 2001

Kamerstuk 29854, nr.1, 2004

Kamerstuk 29854, nr. 2, 2004

Kamerstuk 29854, nr. 3, 2004

Kamerstuk 27925, nr. 123, 2004

Krantenartikelen

NRC (2001) *Regeringsverklaring door premier Kok*

NRC (2007) *Oorlog Irak en Al-Qaida redenen aanslagen Madrid*

De Standaard (2001) *Moordaanslag Erdal blijft in Brussel*

De Standaard (2003) *Raad van State vernietigt uitwijzingsbesluit Erdal*

De Standaard (2004) *Daniël Bernard in: Zoekactie Turkse terreur leidt naar gezochte in zaak-Erdal*

De Standaard (2002) *Belgische huurlingen voor Al-Qaeda*

De Standaard (2001) *Belg rekruteert moslimstrijders*

De Standaard (2001) *Bin Laden koos zelf Kleine Brogel uit*

De Standaard (2004) *Het gevaar komt van binnen*